

III RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 21 (11).**

1926. a.

III Riigikogu koosolek 18. novembril 1926. a. kell 10.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, põllutöominister **O. Köster**, haridusminister **J. Lattik**, kohtuminister **J. Sepp**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. A. Kärneri ja O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele peremeheta maade tarvitamise seaduse täitmise asjas.

2. J. Klesment'i küsimine Vabariigi Valitsusele omavalitsuste maksuseaduseelnõu asjas.

3. O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele väljakohtute otsuste põhjal surmatud kodanikkude surma teatavaks tegemise asjas perekonnakirju pidavatele asutustele.

4. M. Kurtshinsky, P. Baranin'i, B. Oja' ja A. Schulbach'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele läbiotsimise kohta Riigikogu liikme korteris.

5. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Grimpe'i küsimisele Eesti-Vene rahulepingu artikkel IX ja X täitmise asjas.

6. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele poliitilise vangiga Aleksander Kaasiku asjus.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele korratuste asjus Kohtla-Järve põlevkivitööstuses.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul O. Gustavson'i, A. Kärneri ja J. Vainu arupärimisele okupatsiooniaegsete võõrandamislepingute tunnustamise asjas Uulu-Surjus.

9. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele Eesti panga asjas.

10. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

11. Briti alamatele kuuluvate patentide ja kaubamärkide kaitse seadus — III lugemisel.

12. Eesti-Briti vahelise kaubamustrite kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

13. Eesti ja Läti vahelise sotsiaalse abiandmise kokkuleppe ja selle kokkuleppe lisa-protokolli kinnitamise seadus — III lugemisel.

14. Tallinna linnale Kentmanni tänava laiendamiseks riigi maa-ala võõrandamise seadus — II lugemisel.

15. Alevivolikogude valimise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakord on Riigikogu liikmetele kätte saadetud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

1. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus.

Sekretär **J. Piiskar**: Tagasi on astunud Riigikogust 17. novembril 1926. a. Otto Pärlin — põllumeeste kogude Tartumaa valimisringkonna nimekirja järele. Riigikogu töödest on osa võtma kutsutud Albert Kevend.

2. Teadaandmine J. Zimmerman'i väljaastumise kohta asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse Riigikogu rühmast.

Riigikogu juhatusele on tulnud järgmine kiri: „Teatan, et mina asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse Riigikogu rühmast olen välja astunud. Johannes Zimmerman. Tallinn, 17. nov. 1926“.

3. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Riigikogu juhatuse poolt on antud:

1. Väljaspool linnu ja alevide asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

2. Riigi turbatööstuse põhimääruste muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi-seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Tolli põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

5. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üle antud väärtpaberite tagasiandmise seadus — üldkomisjoni.

6. Tsekiseadus — üldkomisjoni.

7. Peeter Suure merekindluse jaoks endise Vene valitsuse poolt võõrandatud kinnisvarade korraldamise seadus — üldkomisjoni.

8. Seadus Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise kohta — väliskomisjoni.

4. A. Kärneri ja O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele „Peremehta maa-dest tarvitamise seaduse“ täitmise kohta ja põllutöoministri vastamine küsimisele.

A. Kärner (stp) (loeb):

1) Kas loeb Vabariigi Valitsus tarvilikuks määrused, millised näeb ette „Peremehta maade tarvitamise seaduse“ („R. T.“ nr. 33 — 1926.) § 3.?

2) Kui ja, siis mil põhjusel on need elluviimise määrused jäetud välja andmata ja millal mõtleb Vabariigi Valitsus need välja anda?

3) Mis on Vabariigi Valitsus siamaani teinud nende maade korraldamiseks, mis ülaltähendatud seaduse § 1. põhjal kuuluvad riiklikku maatagavarasse 1. maist 1926. a.?

Põllutööminister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Esimese küsimise peale, mis järgmiselt kõlab: kas loeb Vabariigi Valitsus tarvilikuks määrused, millised näeb ette „peremehta maade tarvitamise seaduse“ („Riigi Teataja“ nr. 3 — 1926.) § 3. — tähendan, et kui Vabariigi Valitsus tähendatud seaduse Riigikogule esitas ja selle ühtlasi kiireks tunnistas, siis on ka Vabariigi Valitsus huvitatud sellest, et seadus ellu viidaks ja vajalikuks ajaks tarvilikud määrused välja antaks.

Teine küsimine: kui ja, siis mil põhjusel on need elluviimise määrused jäetud välja andmata ja millal mõtleb Vabariigi Valitsus need välja anda?

Nimetatud seadus võeti vastu Riigikogu poolt ja kuulutati välja „Riigi Teatajas“ 15. aprillil 1926. a. 10 päeva pärast seda hakkas seadus maksma, see on 25. aprillil. Selleks ajaks olid tähendatud maad suuremalt osalt välja antud ja kuulusid lepingu põhjal kasutamisele 1. maini 1927. a. § 1. tähendatud seaduses räägib just, et eraisikutele on aega valdajad olla 1. maini 1927. a. Kui seadus vastu võeti 15. aprillil ja ta jõusse astus 25. aprillil, siis

ei olnud ju võimalik maid enne 1. maid 1926. a. korraldada. Sest kui seadust ei ole, siis ei saa ka vastavat korraldust teha.

Peab tähendama, et mitte kõik maad ei olnud edasi antud, vaid osa maid, s. o. heinamaid, renditi põllutöoministeeriumi poolt eriti nendele, kellel maa väheseks oli jäänud või kes oma maa kaotanud oli piirijamise juures.

Kolmanda küsimise peale — mis on Vabariigi Valitsus siamaani teinud nende maade korraldamiseks, mis ülaltähendatud seaduse § 1. põhjal kuuluvad riiklikku maatagavarasse 1. maist 1927. a. — pean teatama, et põllutöoministeerium nende maade registreerimisele on asunud. Ja enne kui põllutöoministeeriumil andmeid ei ole maade kohta, mis nimetatud seaduse alla kuuluvad, ei saa määrusi välja anda, sest ei ole õiget pilti, missugused maad põllutöoministeeriumi valdamisele tulevad. Kuid ligikaudsetest andmetest on näha, et sarnaseid maid on Naroovataga umbes 4542 tiinu, s. o. 21 üksust, ja Petserimaal umbes 130 üksust. Need ei ole veel täpsed andmed. Ma loodan, et 1-ks maiks 1927. a. põllutöoministeeriumil on andmed saadud ja ka määrused välja antud.

5. J. Klesment'i küsimine Vabariigi Valitsusele omavalitsuste maksuseaduseelnõu asjas.

J. Klesment (stp) (loeb):

1) Kas kavatseb Vabariigi Valitsus esitada Riigikogule omavalitsuste maksuseaduse eelnõu ja millal?

2) Kas ei karda Vabariigi Valitsus, et praeguste puudulikkude maksuseaduste tõttu omavalitsustel raskeks muutub nende peale pandud ülesannete täitmine?

6. O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele välja-kohtute otsuste põhjal surmatud kodanikkude surma teatavaks tegemise asjas perekonnakirju pidavatele asutustele.

O. Gustavson (stp) (loeb):

1. Kas ja missuguses korras on tehtud ametlikult teatavaks perekonnakirju pidavatele asutustele väljakohtute otsuste põhjal kuni 1. juulini s. a. mahalastud kodanikkude surm vastava märkuse kandmiseks perekonnakirjadesse?

2. Kui seda tehtud ei ole, siis — millal kavatseb teha vastava korralduse ja kelle kaudu?

7. M. Kurtshinsky, P. Baranin'i, B. Oja' ja A. Schu-

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„1. Kas valitsusel on teada, et ühe Riigikogu

bach'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele läbiotsimise kohta Riigikogu liikme korteris.

liikme juures öösel 12. vastu 13. novembril s. a. kaitsepolitsei poolt toime on pandud läbiotsimine, mis kestis kella 9 õhtul kuni kella 3-ni öösel?

2. Kuidas mõtleb valitsus kooskõlastada sarnast asjaolu rahvaesitaja puutumatusega?

3. Kuidas on võimalik niisuguse olukorra juures alal hoida Riigikogu liikmete ja Riigikogu väärilikkust, kelle prestiiži kahtlemata alandab võimude sarnane tegevus?

Kurtshinsky.

Baranin.

B. Oja.

A. Schulbach“.)

M. Kurtshinsky (vn): Господа народные представители. Я всхожу на эту кафедру для того, чтобы сообщить вам о тяжелом для всех нас факте, нарушающем в известной степени депутатскую неприкосновенность. Именно в ночь с 12-го на 13-ое ноября настоящего года в квартире депутата парламента, члена русской фракции Григорьева, был произведен охранной полицией обыск, длившийся с 9 часов вечера до 3-х часов ночи. Я нарочно подчеркиваю длительность обыска, чтобы показать с какой тщательностью он производился.

По заявлению депутата Григорьева у него ничего не взяли, так что обыск был повидимому безрезультатным, а присутствовавший на нем представитель судебного ведомства нашел даже возможным в скорости, после начала обыска удалиться, не дожидаясь его конца.

В факте этом парламент, несомненно должен усмотреть известное нарушение депутатской неприкосновенности. Я говорю это, конечно не в том смысле, как это понимают широкие общественные круги, которые думают, что обыск у депутата никогда и ни при каких условиях не допускается. Я не буду утверждать этого с такой категоричностью. Я знаю, что вопрос о том, вытекает ли из привилегии неприкосновенности также и свобода от обысков, как личных, так и домовых — представляется довольно спорным. Законодательные палаты повсюду стремятся к расширению объема этой привилегии, администрация и судебные власти стараются ее ограничить. Личный обыск, как это логически вытекает из существа

депутатской неприкосновенности, совершенно недопустим, что же касается домовых обысков, то парламентская и законодательная практика, а также и научная литература в различных странах расходятся. В Бельгии, например, практика считает всякий обыск депутата недопускаемым; противоположного взгляда держались в Италии, даже еще задолго до теперешнего усовершенствованного режима, введенного Муссолини. В Франции и Германии вопрос представляется недостаточно ясным, хотя, например, из ряда прежних конституций германских государств делался вывод о недопустимости домовых обысков у депутатов; однако многие оспаривали правильность такого рода выводов.

Одно только можно сказать: в обоих этих государствах на возможность обыска у депутата смотрят, как на нечто чрезвычайное, совершенно из ряда выходящее. Так, например, во Франции до великой войны мы знаем три случая зарегистрированных практикой обысков, произведенных у депутатов: в 1848., 1849. и 1893. году, при чем только в одном случае палата вполне примирилась с этим фактом, а в других сама исполнительная власть признала неправильность действий своих подчиненных, и министр принес палате извинения.

Во всяком случае, как бы ни толковать с такой точки зрения роль обыска, приходится признать, что если он и не нарушает неприкосновенности депутата в узком смысле слова, он все же несомненно затрудняет отправление депутатом его деятельности и подрывает доверие к нему населения, нанося ущерб и самому достоинству парламента, почему и должен быть почти совершенно исключен.

В самом деле, допустим, что обыски у депутатов практиковались бы по целому ряду соображений административной или судебной власти. В каком положении находилась бы состояние психики депутата после произведенного у него обыска, какова была бы после этого его работоспособность и годность для занятия тонкой и сложной законодательной работой. Если кто испытывал на себе обыски, тот знает то тягостное и противное чувство, когда чужие, безцеремонные руки залезают в интимные стороны вашей личной жизни. Достаточно уже только представить себе разгром в квартире после „хорошего“ обыска, чтобы понять, что после этого спокойная домашняя работа

на несколько дней исключена. Я не говорю уже о психическом состоянии самого ожидания возможности обыска.

Но, не беря даже этих общих соображений, стоит только предположить допустимость обысков у депутатов на основании тех или иных соображений административной власти, возможность всяких „выемок“ и д. т. п., чтобы понять, что такого рода действия могут значительно затормозить, а иногда и приостановить депутатскую работу. Скажем, например, депутат подготавливает запрос министерству внутренних дел, или какому-либо другому, собрал соответствующий материал, может-быть доставленный ему третьими лицами, которые передали ему этот материал для использования, именно исходя из убеждения о депутатской неприкосновенности. Производится обыск, материал интимного свойства делается достоянием тех лиц, против которых он был направлен, документы и заметки, предназначенные для запроса, забираются полицией, и депутат лишается возможности во время сделать свое заявление, запрос в парламенте, а когда забранные у него материалы возвращаются ему через каких-нибудь два-три месяца обратно, то, может быть, время уже упущено, и нужный эффект не может быть достигнут.

Говоря все это, я не требую для депутатского жилища какой-либо экстерриториальности, только требую осторожного и внимательного отношения к личности и деятельности народных избранников. Если, по параграфу десятому конституции Эстонской республики, „жилище неприкосновенно и не может быть вторжения в жилое помещение и обыска в нем иначе как в случаях и во исполнение требований, определенных законом“, то должна же давать нечто большее, чем эта обыкновенная гарантия всякой личности, специальная неприкосновенность лица, носящего депутатское звание.

При этом, конечно, исходя из депутатской неприкосновенности, мы вовсе не требуем, чтобы власть всегда и при всяких случаях останавливалась беспомощно на пороге квартиры депутата. Когда к этой квартире ведут кровавые следы, оставленные бежавшим преступником, то полиция, идущая по этим следам, не должна при виде депутатского билета отступать, как Мефистофел при виде креста. Когда администрация или судебная власть твердо установила, что из квартиры депутата выносятся бомбы, грозящие взорвать даже

самое то здание, где они готовятся, то депутатская неприкосновенность не может и не должна прикрывать этого преступления. Сохранение существования общества и государства есть высший закон, но в отношении применения необходимых для этого мер, нужно соблюдать должную осторожность. Административная машина есть очень тонкий инструмент, и при недостаточном умении играть на нем из него получается вместо стройной музыки дикий хаос звуков, вместо симфонии — какофония.

В данном случае, который послужил нам основанием нашего запроса, я предполагаю, что нам могут ответить, что для обыска имелись достаточно серьезные основания, но пока нам их сообщить невозможно, или сошлутся на военное положение, действующее в Ревеле. Последняя ссылка совершенно не удовлетворительна, ибо, если ее принять в таком смысле, то останется одно: или сделать всякую деятельность парламента невозможной путем фактической отмены депутатского иммунитета, или перенести парламент в такое место, где нет военного положения.

Что же касается возможности первого ответа, то на него заранее можно сказать, что парламент твердо должен стоять на том, что депутатская неприкосновенность, в смысле обысков, может быть нарушена только в случае предъявления к депутату крайне серьезного обвинения в крупном преступлении, ставящем самое его пребывание в среде парламента под большой вопрос. Никакие обыски на основании одних только подозрений, особенно представленных пресловутыми агентурными сведениями, недопустимы. В противном случае вы будете только подрывать достоинство и значение парламента и тормозить законодательную работу. Во всех таких чрезвычайных, из ряда вон выходящих случаях, которые встречаются в практике Западно-Европейских стран, один раз в продолжение десятилетий (Франция 3 раза за 50—60 лет), правительственная власть, во избежание ненужных осложнений, сама должна сейчас-же поставить парламент в известность о подобного рода обстоятельстве и дать его исчерпывающее объяснение. К тому-же не забудьте еще: все такого рода обыски у депутатов подрывают достоинство депутатского звания и престиж парламента и чрезвычайно редко дают что-либо в руки обыскивающей власти, ибо, если человек в самом

деле в чем либо замешан, то он как раз не будет держать ничего у себя дома.

Поэтому указанная мною выше неопределенная ссылка на достаточные основания и невозможность их изложить в данное время не может удовлетворить парламент ни в коем случае. Парламент должен требовать исчерпывающего объяснения. Если оно невозможно в открытом заседании, оно должно быть сделано в закрытом. Если ответ не может быть дан немедленно, должен быть указан точный срок, когда правительство намерено это сделать. Парламент должен на этом настаивать.

Выступая в данном случае с нашим запросом мы защищаем достоинство и права не данного депутата, не определенной фракции, а всего парламента в целом. Здесь не должно быть в этом вопросе ни правых, ни левых, ни большинства, ни меньшинства. Ведь в парламентской жизни роли меняются, и сегодня одни будут объектом административного воздействия, а завтра другие.

Парламент, желающий обезпечить успешность своей деятельности, обязан возможно широко отстаивать понятие неприкосновенности, ибо только таким образом он отстаивает достоинство парламента и волю стоящего за ним населения республики в его целом. Не нужно забывать, что умаление прав парламента и депутатов есть умаление прав народа. Я призываю вас всех в этом вопросе стоять выше партийных разногласий и защищать общее дело, общий интерес для всего парламента.

На основании этих соображений, мы, исходя из частного случая обыска у депутата Григорьева, ставим вопрос широко и спрашиваем правительство: 1) известно ли правительству, что у одного из депутатов Государственного Собрания в ночь с 12. на 13. ноября т. г. был произведен охранной полицией обыск, продолжавшийся с 9 часов вечера до 3 часов ночи? 2) Как правительство думает согласовать подобный факт с депутатской неприкосновенностью? и 3) каким образом, при каких условиях, может быть сохранено достоинство депутата и самого парламента, престижу которого такими действиями властей наносится несомненный и существенный ущерб?

Эстонский текст нашего запроса передан в президиум, а также роздан всем членам парламента, так что повторять его считаю лишним.

Juhataja M. Martna: Palun Riigikogu liikmeid, kes ettepanud arupärimist toetavad, käed üles tõsta. (Hääletatakse.) Arupärimise poolt on 41 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Grigorjev'il.

8. V. Grigorjev'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

Господа народные депутаты. Для меня, действительно, обыск в моей квартире был неожиданным. Я верил, что по нашим правовым законам не может быть обыска у всякого лояльного гражданина, а тем более у депутата Государственного Собрания. Когда же представители власти явились ко мне в квартиру и заявили, что меня подозревают в нелегальной работе в пользу Советской России, я тем более был удивлен и в свою очередь сказал, что совесть моя чиста, таким позорным делом я не занимаюсь и не занимался; по этому спокойно заявляю, что в моей квартире ничего предосудительного для моего честного имени нет. Так и сейчас спокойно заявляю, господа депутаты, что совесть моя чиста. Я ни в чем не повинен. Такие ложные доносы идут из источников моих политических противников, с которыми я шесть лет, как депутат, открыто боролся. Вина центральных властей заключается в том, что такого рода сведениям легко поверили. Еще раз заявляю, господа депутаты, что совесть моя чиста.

9. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Grimpel'i küsimisele Eesti Vene rahulepingu artikkel IX ja X täitmise asjas.

kuhtuminister J. Sepp: Väga austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Grimpel'i küsimise puhul Vabariigi Valitsusele Eesti ja Vene vahelise rahulepingu artikkel IX ja X täitmise asjus on mul Vabariigi Valitsuse nimel au järgmist vastata: Küsimise I punkt, kuipalju kodanikke, kes on kinni võetud 1919. aastal kuritegude eest, mis tehtud sõjaajal vastaspoole kasuks, peetakse praegusel korral vahiall? Selle küsimise peale võin vastata, et sarnaseid isikuid ei ole, keda selles küsimises äratähendatud põhjusel kinni peetakse, ja sellega kukub ära ka vastus järgmise küsimise-punktide peale.

10 Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti tööliste partei

V. Grigorjev (vn): Господа народные депутаты. Для меня, действительно, обыск в моей квартире был неожиданным.

Я верил, что по нашим правовым законам не может быть обыска у всякого лояльного гражданина, а тем более у депутата Государственного Собрания. Когда же представители власти явились ко мне в квартиру и заявили, что меня подозревают в нелегальной работе в пользу Советской России, я тем более был удивлен и в свою очередь сказал, что совесть моя чиста, таким позорным делом я не занимаюсь и не занимался; по этому спокойно заявляю, что в моей квартире ничего предосудительного для моего честного имени нет. Так и сейчас спокойно заявляю, господа депутаты, что совесть моя чиста. Я ни в чем не повинен. Такие ложные доносы идут из источников моих политических противников, с которыми я шесть лет, как депутат, открыто боролся. Вина центральных властей заключается в том, что такого рода сведениям легко поверили. Еще раз заявляю, господа депутаты, что совесть моя чиста.

Kohtuminister J. Sepp: Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise puhul poliitilise

Riigikogu rühma arupärimisele poliitilise vangiga Aleksander Kaasiku asjas.

vangi Aleksander Kaasiku asjas oleks mul Vabariigi Valitsuse nimel au järgmist vastata:

Poliitilise vangiga Aleksander Kaasiku nõndanimetatud peksmise lugu on järgmine: Aleksander Kaasik on Tallinna-Haapsalu rahukogu otsusega 19. juulist 1923. a. mõistetud uue nuhtlusseaduse §§ 51. ja 102. põhjal 8 aastaks sunnitööle, karistuse algust lugedes 19. juulist 1923. a., eeluurimise alusena on ta vahialla võetud 6. mail 1922. a.

Vahialune Kaasik istub praegu keskvangimajas üksikkambri ja on oma vahiallolemise kestel väga sagedasti distsiplinaar korras karistatud salakirjavahetuse, sõnakuulmatuse ja haavavate ütelduste eest niihästi suusõnal kui ka väljasaadetavates kirjades.

Tunnustab enese Nõukogude Venemaa kodanikuks, kuid kohtuotsuse järgi tuleb ta lugeda Tartumaalt Elistvere valla kodanikuks.

Hiljuti tehti juurdluse teel kindlaks, et Kaasiku nimi on vale ja et selle nime all istub vangimajas Tartumaalt Valla valla kodanik Davet Lauri p. Pärn, sündinud 16. aug. 1889., endine trükitööline Tartust, keda praegu kahtlustatakse ühes teises väga raskes kuriteos.

Käesoleva aasta augustikuul leiti järjekorralisel vangikambrite läbiotsimisel ühe haigemajas viibiva naisvangi juurest shiffreeritud kiri, mida sama naisvang ütles saanud olevat vang Kaasiku käest; kiri anti poliitilise poliisei korraldusse.

28. augustil ilmus keskvangimajja poliitilise politsei assistent ja palus teha läbiotsimist tema juuresolekul; läbiotsimisel leiti naisvangide juurest ühte ja teist keelatud asja; selle järele mindi läbiotsimisega vang Kaasiku üksikkambri ja pandi temale ette, kõik keelatud asjad, mis temal olema juhtuvad, heatahtlikult välja anda; vang Kaasik haaras põuest ühe paberi, pistis suhu ja hakkas seda närima; et teda selle paberi hävitamises takistada, tuli teda jõuga kinni hoida, suu avada ja paber suust välja võtta; ka see paber osutus niisuguseks, mida seaduse järgi vangid oma käes pidada ei tohi; vang Kaasik on selle juures söimanud politseiametnikku.

Salakirja varjamise ja söimamise eest on vangimaja ülem teda distsiplinaar korras karistanud vangimaja kodukorra §§ 185. p. b ja 186. p. a põhjal 7-päevase kartseriga; sama kodukorra § 180. ja vangistuse seaduse § 397. põhjal oleks vang Kaasikut, kui katsealuste liigis olevat sunnitöölist, tulnud karistada nende üleastumiste eest 30-päevase pimeda kartseriga, kuid vangimaja ülem on võimaliku leidnud karistust tuntavalt pehmemdada.

13. oktoobril on vangimajade peavalitsuse ülem vang Kaasiku selles asjas isiklikult üle kuulnud; vang on õigeks võtnud, et suhupistetud paberit tema käest teisisi kätte saada ei võidud, kui pidi tema kallal füüsilist jõudu tarvitama, selles tema vangimaja ametnikke ei süüdistata, kuna need talitasid seatud korra eeskirjade järgi; tema süüdistab ainult politseiametnikku, et see olla ilma vajaduseta teda rusikaga otsaette löönud ja teda nimetanud „kuradi raisk“, kuid vang võtnud õigeks, et ka tema on politseinikku „nuhiks“ söimanud; läbiotsimise korraldaja vangimaja ametniku vastu on temal ainult niipalju nurisemist, et see oleks pidanud politseinikku söimamise eest korrale kutsuma, mida ametnik ei olla teinud.

Sellest järgnevad vastused arupärimises ülesseatud küsimiste peale:

1. küsimine: „Kas poliitilise politsei ametnikkude vangimajas käimine sünnib Vabariigi Valitsuse teadmisel?“ — Vangimaja kodukorra § 20. p. a põhjal on vangimaja ülem kohustatud võimaldama sissepääsu vangimajja politseiametnikkudele, kui nad ilmuvad vahialuste ülekuulamiseks või juurdluse toimeks; see enesestmõistetav asi tohiks ka arupärijatele selge olla.

2. küsimine: „Kas poliitiliste vangide peksmise korraldatakse Vabariigi Valitsuse käsul?“ — Vastus: — Vangimajades ei ole poliitiliste ega muude vangide peksmise olnud.

3. küsimine: „Kui ei, siis kas on Vabariigi Valitsusel niisugused toored vägivaldteod teada?“ — Vastus: — Sarnased vägivaldteod ei ole Vabariigi Valitsusele teada.

4. küsimine: „Kas Vabariigi Valitsus mõtleb korraldusi teha, et vangide peksmised ei korduks?“ — Vastus: — Vabariigi Valitsus ei saa niisuguste asjade kõrvaldamist korraldada, mida olnud ei ole, ega olla ei võigi.

Et arusaamatusi ei tekiks seletan, et vangimajades võib ette tulla füüsilise jõu tarvitamist administratsiooni poolt vahialuste vastu; see sünnib siis, kui vahialune vangimaja ülema seaduslikkudele korraldustele vabatahtlikult ei allu — näiteks käsk — ühest ruumist teise ümber kolida, käsk — lasta ennast ja oma asju läbi otsida jne.; kui vahialune nende korralduste teostamisele jõuga vastu hakkab, siis ei jää muud üle, kui füüsilist jõudu abiks võtta, arupärijate keeles — vägivalda tarvitada; peetagu meeles, et vang on ikka vang, kellelt kohtuotsusega on isikuvabadus võetud, kes on paigutatud teatava reshiimi alla, mille eeskirju tuleb kõige valjusega täita.

Tõsise vastuhakkamise korral võimaldab seadus määratseva vangiga panna rahustamissärki,

äärmisel juhtumisel võib ka relva tarvitada, mille tagajärjeks võiks surm olla.

Kõik vahialused teavad väga hästi, millised tagajärjed on sõnakuulmatusel, ja kui nad ise teadlikult need tagajärjed välja kutsuvad, siis ei ole neil ühtki õigust kaevata.

Vabariigi Valitsus ei leia võimalikuks seda seaduslikku ja täiesti otstarbekat korda muuta, kuna sarnane kord kõikide maade vangimajades maksev on, ja teisiti vangimaja üldse ette kujutada ei saa.

Viies küsimine on: kas Vabariigi Valitsus astub samme selleks, et teenistuses lubatud piiridest üleastuvad ametnikud väärilise karistuse saavad?

Mis puutub ametnikkude karistamisse, siis võib, nagu eelpool seletatud, jutt olla ainult sellest, a) et vangimaja ametnik ei ole kutsunud politseiniku korrале, kui see vangi sõimas ja b) et politseinik on vangi rusikaga löönud.

Vangimaja ametnikku ei ole selle eest karistatud, kuna nagu vang Kaasik ise tunnistab, ka tema on politseinikku sõimanud.

Kas politseinik vangi rusikaga löi, või võttis vang, kui teda rüülemise juures peast kinni haarati, vastava käelligutuse rusikahoobiks, see küsimus anti minu poolt prokuratuurile selgitada.

Juurdlust toimetas üks abiprokuröridest ja selle juurdlusmaterjali põhjal on süüdistus politseiametniku vastu kohtupalati prokuröri otsusega 2. XI 26. lõpetatud 11. IV 1917. a. seaduse ja kr. kp. s. § 253. põhjal, milline otsus on vang Kaasikule kuulutatud ja mille vastu tema võib teatud korras edasi kaevata.

A. Grimpel (tp): Teatan, et arupärijad ei ole vastusega rahuldatud ja teen ettepaneku, läbirääkimised pidada järgmisel arupärimiskoosolekul.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) (A. Grimpel, tp: Riigikogus tahetakse ka sõnaõigus ära võtta! — L. Johanson, stp: Vanematekogust ka lugu ei peeta! — M. Laarman, põl: Kas Teie ise pidasite?) Palun rahu! Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 32 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud, ja Riigikogu avaldab soovi, et läbirääkimised täna peetaks.

A. Grimpel (tp): Praegusel korral ei saa ma täielikult hakata vastu vaidlema kohtuministri seletustele sellepärast, et sinna kaugele ei olnud kuulda, mida kohtuminister seletas. Ma tahtsin enne tarvitada stenogramme selleks, et sealt vaadata, milliseid väiteid ta ette tõi. Mõned üksikud laused ma siiski

sain kätte. Näiteks seletas härra kohtuminister seda, et seal ei olla tarvitatud vägivalda. (Põl-lutööminister O. Köster: Mõni mees ei kuule üldse midagi!) Teie ei kuule midagi, Teie tahate teiste suud sulguda ja tõstate käed üles. Isegi juba niikaugale on mindud, et vangimajades hakatakse peksma. Aga milleks on ette võetud peksmine ja vägi-vald? See on ainult selleks ette võetud, et inimene on julgenud vangimajas korda nõuda. Seal valitseb äärmine korrallagedus ja kui juletakse sellest paar sõna öelda (Vahelhüüe sõjaminister J. Soots'i poolt.) Mis Teie vahele karjute! Ise olete sõjaminister ja tulete vahele rääkima! Miks Teie ei lase seletada? Kui juletakse selleks paar sõna rääkida, et vangimajas vähegi paremat olukorda saada, siis hakatakse kartserisse panema. Ka kohtuminister tõi oma kõnes ette, et on otsustatud inimesi 30-neks päevaks pimedasse kartserisse panna. Ma küsin nüüd, kas on neil inimestel aimu, mis tähendab pimedasse kartserisse panemine 30-neks päevaks? See on päriselt surmav otsus inimese kohta. Kui inimene juba ühe päeva on pimedas kartseris olnud, siis jääb ta juba haigeks, aga kui ta 30-neks päevaks sinna paigutatakse, siis on see niisama hea kui surmaotsus.

Kui härra kohtuminister tähendas, et kaitsepolitsei võimud võivad vangikongi minna ja tarvilikul korral vangi peksta, siis ei ole see loomulikult mingisugune õiglane põhjendus. Muidugi ei saada kuidagi kindlaks teha, kui politseiametnik lubatakse vangi juurde nelja silma all, kas on ta vangi pek nud, või ei ole, keegi ei usuks vangi, sest temalt on inimese õigused ära võetud, vaid ustakse ainult ametnikku, kes siiski vägivalda tarvitab. Kohtuminister nimetas ka seda, et vang võidakse otsekohe maha lasta, kui ta vastu hakkab. Minule on kõneldud, et poliitilise politsei kantseleis ülekuulatavale vangile otsekohe on öeldud, et oleme praegu nelja silma all ja mina kui ametnik võin Teid maha lasta, öeldes pärast, et Teie tahtsite kallale kippuda, et olin hädaohtlikus seisukorras ja pidin end kaitsma. Sellel juhtumisel ustakse ametnikku ja antakse talle isegi autasu, võib olla maad või midagi sarnast. Põhiseaduse järgi aga ei ole see mingisugune vabadus. Et meie ei saaks mingisuguseid väiteid ette tuua, selleks ei anta võimalust konkreetseid andmeid koguda. Et võimalust võtta meid järgmisel korral asja kohta läbirääkimisi pidada, hääletab Riigikogu parem tiib selle ettepaneku vastu. Ei taheta lubada Riigikogu liikmetele oma mõtteid avaldada, nii kuidas keegi soovib. Tähendab, nõnda siis hinnatakse paremal tiival sõnavabadust. Miks teie ei lase meid rääkida. (Sõjaminis-

ter J. Soots: Meie ei takista Teid, rääkige niipalju kui tahate.) Teie ei lase, teie hääletasite selle ettpaneku maha. (Sõjaminister J. Soots: Järgmisel koosolekul meie ei saa Teid kuulata.) Järgmisel arupärimis-koosolekul ütlesin minna. Teil peaks ometi niipalju mõistust olema, et aru saada, mis tähendab järgmisel arupärimis-koosolekul. (Sõjaminister J. Soots: Teie ei öelnud nii! Meie ei kuulnud.) Jah ütlesin. Ma käisin kohtuministri juures ja küsisin, kas saab isiklikult vangimaja olukorda vaatama minna, selle peale vastas minister, et ei saa, seda võivad teha ainult teatud komisjonid. Sellepärast teen ettepaneku, vangimaja olukorra uurimiseks ja tutvunemiseks valida erikomisjon, kes ka Kaasiku asja üles võtaks ja järele uuriks. (Vahelehiüe keskelt: Kes selle esimeheks? — Grimpel?).

Kohtuminister **J. Sepp**: Täienduseks elmisele on mul au teatada muuseas järgmist, kuidas vang Kaasik end niihästi kohtukui ka teiste võimude vastu ülal pidas. Ma loen ette ühe tema kirja, mis tema saatis kohtupalatile pärast seda, kui ta rahukogu poolt süüdi mõisteti. Ta kirjutab: Karistusvangimajas vahiall peetava N. Venemaa kodaniku Aleksander Kaasiku „Tedaanne. Võtan oma edasikaebtuse 10. augustist 1923. a. tagasi. Tagasivõtmisega ei taha ma öelda, et nüüd Tallinna-Haapsalu rahukogu otsusega rahul olen ja end antud „kuriteos“ „süüdlaseks“ tunnistan. Ei. Ma leian selle otsuse enese kohta ikkagi sihiliku ja ebaõige olema, kuid pean enesel, kui töölisel, alatuks kodanlikult kohtult, kui klassikohtult, kus igasuguste seltskonnajätiste, nuhkide ja provokaatorite tunnistused on sees, õigust otsida, kui Eestimaa töölisklass minu tegevuse õigeks mõistab, siis olen ma küllaldaselt rahuldatud. Mida minust aga Eesti nuumkodanlus ühes oma õiguse kõverdamise aparatuuridega arvab, see ei huvita mind sugugi. Eesti „Vabariigi“ täieõiguslik „sunnitööline“ A. Kaasik.“ (J. Hünerson, põl: Missugune lagunenud suu.) Ühtlasi tähendan, et selle kirja peale on saanud Kaasik kõigest 7 päeva kartserit. 30 päeva ei ole ta kunagi saanud, vaid ainult 7.

Juhataja **M. Martna**: On sisse antud kaks ülemineku-vormelit. Rkl. Grimpel'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Al. Kaasiku peksmise asjus, leiab tarviliku olevat vangimaja olukorraga tutvunemiseks ja A. Kaasiku peksmise uurimiseks erikomisjon valida“.

Rkl. Holberg'i poolt: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse Eesti tööliste partei

Riigikogu rühma arupärimisele poliitilise vangi Aleksander Kaasiku asjus läheb Riigikogu päevakorras edasi“.

Hääletamisele tuleb rkl. Grimpel'i ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 17 häält, vastu 37 häält, seega on see ülemineku-vormel tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Holberg'i liht ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

II. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele korratuste asjus Kohtla-Järve põlevkivitööstuses.

A. Grimpel (tp):

Kaubandus-tööstusministri seletust ära kuulates Kohtla-Järve põlevkivikaevandustes valitsevate korratuste kohta, ei andnud see seletus midagi uut, seda oleme kuulnud kaks kuud tagasi Kohtla kaevanduse juhatuse enese suust ja palju täielikumalt. Eesti tööliste partei Riigikogu rühm pööras arupärimisega Riigikogu kaudu Vabariigi Valitsuse poole sellepärast, et täpsemaid seletusi ja informatsiooni saada kõigest sellest, mis sünnib Kohtla kaevandustes. Kui siin valitsuse liige tuleb valitsuse nimel seletama just sedasama või õieti loeb ette kaevanduste juhataja kirja, et asi on nii ja nii, siis põhjendab ta seda asjaolu just kaevanduse juhatuse seisukohast, ja järelikult asub ka valitsus praegusel juhtumisel kaevanduse juhatuse seisukohal. Sellelt seisukohalt saab Eesti riigi valitsemist õige kergelt võtta — kui oskad kirja lugeda ja oma nime ka veel alla kirjutada, siis oled diplomeeritud minister valmis. Mispärast ei pööranud kaubandus-tööstusminister tööliste poole, kellelt ta küllalt andmeid oleks saanud? Seda ta ei teinud, vaid ta pööras kaevanduse juhatuse poole, tellis seal kirja välja, juhatus muidugi kandis asjaolu ette oma valgustusel. Oleks pidanud töölistelt järele pärima, kuidas nad selle asja peale vaatavad. Need väärnähtused on seal tõesti olemas, mida arupärimine puudutab? Vabariigi Valitsus on sihilikult ning ekslikult talitanud.

Ma ei taha pikemalt selle üldkokkuvõtte juures peatuda, vaid vastan üksikute punktide järgi. 1) riigitööliste ühekorde palgalisa seaduse järgi lubatud toetuse väljamaksmata jätmise asjus. Härra minister vastas, et need kaevanduse töölised ei käi üldse „Riigi Teatajas“ avaldatud riigitööliste ühekorde palgalisa seaduse alla, vaatamata sellele, kas kaevanduste nõukogu neile seda lubanud või mitte. Meil ei ole tähtis, kas kaevanduse töölised käivad

selle seaduse alla või ei, meile on aga teada, et kaevanduste töölistele lubati seda toetust, osale töölistest makseti see välja, osa jäi aga ilma. Mispärast siis muist töölisi ilma jäeti? Siin räägitakse „Riigi Teataja“ järgi, et kaevanduse töölistel ei ole õigust toetuse saamiseks, ometi aga on seal seda lubatud ja osale välja makstud, järelikult on õigus lisatasu saada kõigil töölistel. Härra kaubandus-tööstusminister rääkis ise, et ilma on jäänud 53 töolist ja et neile on lubatud nende osa edaspidi välja maksta, kuid ta ei nimetanud, kas seda töölistele on juba antud või mitte. Ma ütlen, kui meie ei oleks seda arupärimist esitanud, siis need 53 töolist oleksid sellest palgalisast ilma jäänud. Kui oli arupärimine sisse antud, siis nimetati, et neile töölistele, kes palgalisast ilma jäid, see lähemal ajal välja makstakse.

Ja kui kaubandus-tööstusminister ette tõi, et lisatasu antakse ainult neile, kes 6 kuud vahetpidamata teenistuses olnud, siis on mul selle kohta öelda, et tööliste teenistuse kestuse aega väga imelikult välja arvatakse. Ütleme, et tööline teenib 200 marka päevas, tähendab tunnis võib ta saada 25 marka. Töölised töötavad seal alatihti 12—16 tundi päevas ja ikkagi ei suuda 200 marka täis teenida. Nad teenivad ainult 75 marka, ja vabriku kontoris arvatakse nende töö kestus 3—4 tundi päevas. Nii viisi nende tööaega raamatu järgi kokku võttes tuleb nii välja, et tööline on teeninud ainult 4—5 kuud, olgugi et ta tegelikult juba 2—3 aastat teenistuses olnud. Aga ega see ei ole ometi seaduslik, seda pole kuskil ette nähtud, et töötunde võidakse juhataja poolt vähendada tegelikult töötatud tundide arvust. Minge küsige töölistelt järele, töölised ometi seletavad teile seda, et niisugust talitusviisi on seal tarvitatud, et 12—14-tunniline tööpäev on arvestatud ainult 3—4-tunnilisena. Miks ei küsita töölistelt sealt järele. (Vahelhüüe kaubandus-tööstusminister K. Kornel'i poolt.) Ma olen rääkinud töölistega, töölised teavad seda. Aga kas tohitakse nii arvestada: kui töötatakse 12 tundi, siis raamatusse pannakse 3—4 tundi. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: ...ei ole mingisugust alust.) Miks ei ole alust. Töölised teavad seda. Kui niimoodi talitavad eraettevõtted, siis riiklikud ettevõtted peaksid seadusi täitma. Aga siin muidugi seadustest minnakse mööda ja öeldakse, et sel ei ole alust(Vahelhüüe kaubandus-tööstusminister K. Kornel'i poolt.) Kes teab seda paremini kui tööline? Kui tööline ainult 75 marka päevas teenib, siis on häbi seda välja kirjutada, et niisuguse summa juures on higistatud 12—14 tundi, ja kirjutatakse ainult kolm tundi üles. (Kau-

bandus-tööstusminister K. Kornel: Sarnast palka ei ole ükski kaevanduse tööline saanud.) Kui tööline saab 200 marka päevas, siis on see tasu 16 tunni eest. (Vahelhüüe.) Ei ole? Kas töölised on seda öelnud, et ei ole. Ega Teie ja kaevanduse juhatus ei ole kaevanduses töötanud ning kirjaka maad raiunud. Ainult see võib teada, kes tegelikult töötab. See oli punkt esimese kohta.

Teine punkt nimetab, et kaevanduses töötavatele vangidele on pikema aja eest töötasu maksmata. Kaubandus-tööstusminister seletas, et kaevandusel ei ole mingisugust vahetavate vangidega, vaid tasu makstakse vangimaja ülema kätte, kes seda vangidele edasi annab. Meil ei ole tähtis, kes vangidele maksab, vangidel on tarvis tasu kätte saada, ja kui seda ei tehta, siis loomulikult on see väärnähtus. Mispärast ei ole kaevandus andnud vangimajale raha kätte, miks ta see miljon marka on oma käes hoidnud. Kaubandus-tööstusminister ei nimetanud, kas vangimaja juhatus on vangidele töötasu ära maksnud või mitte, nimetas ainult, et neil, kaevanduse juhatajatel, ei ole midagi ühist vangidega. See on kaevanduse juhataja seisukoht, aga seda ei tohi olla Vabariigi Valitsusel. Siin saab teha niisuguseid järeldusi, et Narva vangimaja ei allugi Vabariigi Valitsusele. Tuleb samme astuda, et vangid oma tasu kätte saaksid, olgu kaevanduselt või vangimajalt.

Korterikorralduse kohta nimetas härra minister, et ei ole andmeid selleks, et korterikorraldus halb oleks. Seletatakse isegi muinasjuttu, et üksikutel töölistel olla seal niisugused võimalused, et peale korteri on tarvitada mööbel ühes pesu pesemisega ja korrashoidmisega. Niisugust korterit seal küll ei ole. (Vahelhüüded.) Ega seda ei saa mööblis nimetada, kui seal on kaks lauda, mida tööline magamisasemeks peab tarvitama. See pole ometi mööbel. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Kas Teie olete käinud seal korterites? Mina olen käinud.) Olen käinud. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Seal on mõned raudvoodid madratsiga, põhukott on sinna peale pandud. (J. Hünerson, põl: See on pehmem kui madrats!) Põhud on 3—4 aastat sees, mis tolmavad, valitseb äärmine mustus, nii et südame teeb halvaks, kui hakata niisugust korterit vaatama. Seinad on hõredad, kui korterisse sisse minna, siis tuul puhub tapeedi, milleks on ajalehe paber, seinalt lahti. See on tööliste korter, ja 5—6-kuused lapsed peavad seal poolalasti sees olema, vesi külmetab sees ära — ja see on siis korralik korter. Teiseks petetakse tööline sinna. Juhatus saadab kirja, et

head võimalused on, uued korterid, et võib tulla ühes mööbliga. Tööline sõidab sinna ühes perekonna ja mööbliga, kuid siis öeldakse, et korterit ei saa ja paigutatakse ühte ruumi mitu perekonda. Majakraami peab panema sel juhtumisel kuskile katuse alla, kus vesi seda ära ei rikuks. Siin ometi ei saa öelda, et inimesel oleks vääriline korter antud. Ilusate lubadustega ei tohiks perekonnainimesi sinna petta.

Neljandaks, palgamaksmine viibib alati 4—5 päeva, mille eest protsenti ei makseta.

Härra kaubandus-tööstusminister ütles, et see olla ajutine nähtus, kus töölistele palgamaksmine viibib 4—5 päeva. Kuid töölistelt on teada saadud, et palgasaamine on järjekindlalt viibinud. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Ei ole!) Kui palgamaksmine ei ole viibinud alati 4—5 päeva, siis vähemalt igal palgasaamisel 2—3 päeva tingimata. Enne käesoleva arupärimise esitamist ei ole iialgi töölistele täpselt palka välja makstud.

Töölised räägivad, et sarnast palgamaksmist toimetatakse sihikindlalt, ja peale selle maksetakse palka tshekisüsteemi järgi, kraami näol või natuuras.

Härra kaubandus-tööstusminister nimetas, et töölised ei ole viivitusprotsenti nõudnud. On imelik, kas töölised peavad siis tõesti ütleva, et täitke seadust, kas peab tööline rohkem seadust tundma, kui tööstuse juhataja. Kaubandus-tööstusministri kõnest võib järeldada, et seaduse täitmist tuleb peale sundida, kui seda ei taheta täita. Kaubandus-tööstusministri ütelusel, et töölised ei ole viivitusprotsenti nõudnud, ei ole mingisugust alust. (Vahelhüüe kaubandus-tööstusminister K. Korneli poolt.) Tööline ei saa palka ette nõuda, ainult kui kaevanduse juhataja tahab heatahtlikult vastu tulla, siis võib ta ette saada. Protsente võib aga tööline nõuda. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: On õigus nõuda.) Võib küll nõuda, iga tööline ei võta aga palka ette.

Peatun järgmise punkti juures, palga etteandmise juures tshekkide näol, nagu seda praegusel korral tehakse. Mina sain kaubandus-tööstusministri seletusest aru, et härra minister on eksiavamisel selles asjas. Arupärimises ei ole sugugi puudutatud, et kontrolli ei ole tarvis, kontroll peab olema, aga mispärast antakse tasu natuuras ja miks antakse paarisaja marga eest toiduaineid. Kui tööline tahab näiteks kuskile ära minna, siis ei ole tal raha, ja kui ta tahab teisi toiduaineid raha eest osta, siis ei saa ta seda teha. Kui ta tahab raha saada, siis võtab ta tsheki välja, millega tema kaevanduse kauplusest kaupa

saab, ning siis müüb selle kauba erakaupluses maha, kus temale antakse tasu vähem. Nõnda et tööline peab selle vahetalitusega kaotama teatud protsendid.

Antagu paarsada marka ette, misjaoks antakse toiduaineid välja? Võib olla tahab tööline kuskile sõita, temale aga antakse kartuleid ja paar silku kätte. Kas tööline peab siis raudtee piletikassas silkudega piletihinna tasuma, silku ei võeta ju vastu, ta peab raha maksma.

Agas millest on tingitud see, et kaevanduse juhatus nii kramplikult kinni hoiab tsheki-süsteemist. Töölised kaebavad, et mõnede toiduainete hinnad on palju kallimad, kui erakauplustes. Kuid selle peale ütleb aga kaevanduse juhataja, et see sugugi õige ei olevat, toiduained olla kaevanduse kaupluses odavamad. Tõepoolest oli seal liha kallim, kui erakaupluses: mujal, see on erakaupluses, makseti liha naelast 52 kuni 53 marka, kuna kaevanduse kaupluses — 55 marka. Nii on ka teised toiduained kaevanduse kaupluses kallimad, ja töölised on sunnitud tshekkidega sealt võtma kaupa ja ei saa sellepärast teisest kauplusest, kus toiduained odavamad ... (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Misugusest lihahinnast Teie kõnelesite?) See oli sealihha, pekk. Nii sunnitakse töölisi ainult kaevanduse kauplusest omale toiduaineid muretsema, nii nagu seda kaevanduse juhataja tahab. Muidugi on siis kauplusel suur läbimüük, nagu läinud aastalgi, mil see kauplus kümned miljonid läbi kaubelnud. Ma küsisin kaevanduse juhatajalt, kas ja palju neil puhaskasu jääda? Öeldi vaid sellepeale — hea olla kui ots-otsaga kokkugi tuleks aasta lõpuks. Suur kauplus, kus suur hulk kaupa läbi käib, kui tema ainult mõned sajad sealt maksusid peab maksma, — on täitsa uskumatu, et see kaevanduse kauplus puhaskasu ei saa.

Samuti on seal kõiksugu rahva- ja söögi-majad, kino jne. Kes tegelikult seda rahvamaja valitseb, kuidas seda kasutatakse? Tõsi, rahvamaja valitsemiseks on küll kolmeliikmeline komisjon määratud, kuid kuidas seal selle rahvamaja valitsemisel talitatakse, kas talitatakse seal selleks ettenähtud nõuetel — selle juures võib kahelda. Läksin kord seda rahvamaja vaatama. Seal rahvamajas oli üles pandud teade, et magustoit ametnikkudele maksab 10 marka. Tähendab, töölised ei saa endale magustoitu lubada, see on ainult ametnikkudele lubatud. Juba see näitab seda õhkkonda, mis seal valitseb. (Naer.) No jah, niisugune oli ju see teade. Ma ei tea, see rahvamaja on selleks, et seal ainult ametnikud olla võivad, töölised ei tohi magustoitu süüa, seda võib ainult ametnik teha. (M. Laarman, põl:

See on ülekoos jah! Vahelhüüe: 10 kopika eest ikka, Teil ju markasid ei ole!) Kuidas nii, kui Teil kopikad on, siis on need ka minul. Teie tahate ju kroonid maksma panna, võib olla olete leidnud parema idee, — panete nüüd maksma kopikad! (Sõjaminister J. Soots: Kuidas selle tshervonetsi kurss nüüd seisab?)

Siis töötab praegusel ajal seal ka kino, piletid maksavad 25 kuni 35 marka. Kui küsida nüüd, kuhu see rahvas läheb, kas rahvamajas on raamatukogu või lugemislaua, kas on tööliste organisatsioonid ellu kutsutud, kust tööline meelelahutust võib leida? Ainult paar ajalehte „Kaja“ ja „Postimees“ on tööliste lugemiseks tellitud, teisi lehti ma seal tol korral igatahes ei näinud. (Vahelhüüe paremalt pool: Kas „Proletaarlast“ seal ei loeta?) Ei, „Proletaarlast“ rahvamajasse ei võeta. Töölised küsisid, miks „Proletaarlast“ ei tellita. (Vahelhüüded paremalt pool.) Muidugi on „Proletaarlane“ vägevam, kui teie „Kaja“.

Ka kinost ei olevat puhaskasu üle jäänud, see toovat aina kahju nendele. Tähenab, ei ole seal söögimajast, ei kinost sissetulekuid, ega saa ka töölised sealt midagi. (Vahelhüüe: Kas poliitilised vangid seal ka tööl on?)

Edasi on öeldud p. 6.: salane surve tööliste vastu. Aga siin on arupärimises üles võetud, et salane. Vastatakse, et surveavaldust ei ole. Paaril juhtumisel hakkasid töölised organiseerima vanemate valimisi, kuid need lasti töölt lahti. Minu arvates peaks kindlasti sarnase suure töölistehulga juures olema 2 või 3 töölistevanemat, kes tööliste eest saaksid rääkida. Praegusel korral peavad aga töölised ise rääkima. Need isikud, kes hakkasid mõtteid avaldama organiseerimise alal, kutsuti kõrvale ja öeldi: „hoidke, et te siin midagi tegema ei hakka!“ ja arusaadav, et tööline oma näljapennidest peab kinni pidama, rääkimata veel teistest organisatsioonidest. Nii et kaubandus-tööstusministri vastamine sellele arupärimisele ei ole sugugi vastuvõetav, ja need ettetoodud andmed on ainult kaevanduse juhataja poolt ette dikteeritud, ette kirjutatud. Töolistelt mingisuguseid teateid ei ole päritud. Sellepärast teen ettepaneku, et seda asja põhjalikult uuritaks, sest seal on mitmed suured väärnähtused ilmsiks tulnud, ja et selle asja uurimiseks erikomisjon valitaks.

A. Sprenk (tp): Ei oleks küll põhjust sõna võtta, sest meie Riigikogu on ennast täiesti tööliste vastaseks tunnistanud ja ei taha nende häält kuulda. Mul oli ka minu oma silmaga seda paradiisi näha ja temaga tutvuneda ja juhatuse

liikmetega juttu ajada. Kui siis minister tunnistas, et ei olla niisuguseid juhtumisi ette tulnud, kus tööliste olla tundide eest vähem makstud, kui nad tegelikult tööd tegid, — seal on niisuguseid juhtumisi ette tulnud, kus töölised hakkavad hommikul tööle maa-alustes kaevandustes, õhtul tuleb kubjas ja vaatab, kui palju tööd on tehtud ja selle järele määratakse siis töötunnid kindlaks. On isegi juhtumisi olnud, kus töölised hommiku kella 5 ajal ühes naiste ja lastega õhtu kella 10 töötasid ja selle eest kõigest 400 marka said. Ma käisin tööliste kasarmus, õieti öelda kuuris, kus oli ligi 20 töölist. Ja kui ma neilt küsisin, palju saite pooleks palka, siis vastasid nad, et nad ühiselt igal hommikul tööle läinud, kuid ainult üks nende seast on oma töötundide eest vähegi korralikult tasutud saanud, ja seegi on lätlane, sest lätlasele ei juletud nii vähe maksta kui oma kodanikkudele. Kaevanduse juhataja kahtetses, et meie pühapäeval tulnud oleme, oleks see äripäeval juhtunud, siis oleks ta meile raamatupidamist näidanud, millest näha, kui palju võivad töölised ära teenida. Ta ütles, et neil olla tähtis ainult see, kui palju inimene päeva kohta ära teenida võib, tundide arvu peale vaatamata. On's see õige meetod? See ei ole õige meetod. Naistöölisel, kes ütlesid, et nad hommikul kella 5-st tööle läinud ja õhtul kell 7 lõpetanud, on saanud selle aja jooksul ainult 3 tunni eest tasu, s. o. 63 mk. Ja kuna neil on ette nähtud, 1 tunnis peab 21 marka teenima, ja et nad nii kaua tööl on, siis märgitakse neile kõigest 3 tundi. Ja kui nüüd küsida, missugustel andmetel märgiti see kolm tundi, missugune kontroll seal oli, siis vastatakse, meie ei tea midagi, meie ei tea millal tööline tööle läks ja millal ta sealt lahkus. Kui seal oleks harilik kontrolli süsteemgi, — numbrid tahvlilt võttes ning pannes — siis oleks sellega kontrollieritav töötamise aeg. Seal aga midagi sellesarnast ei ole, palka makstakse nii, kuidas keegi heaks arvab. See on häbe-matus, see ei ole õige kord.

Lähme nüüd korterite juurde. Seal ei ole midagi nimetamiseväärilist, korterid on seal palju hullemad kui rebare koopad. Ja kui küsida, mispärast need korterid nii halvad on, siis öeldakse: meie oleme alles 5 aastat töötanud ja selle aja jooksul ei ole jõutud paremaid ehitada. Üks on aga kindel: kui oleks tahetud, siis oleks võidud ometi üksainus korter sarnane ehitada, mis inimesele kõlbaks. Seal aga pole korterit, mis kõlbaks Balti parunite lehmadelegi. Loomadel peavad ka olema ilusad valged ruumid, et paremat piima annaksid ja võid saaks ning sedamööda selle eest ka suuremat tasu. Kohtlas aga on korterid samased kui Mayeri aidad, millel seinad seest ja

väljaspoolt ühesugused ning krohvi pole peal. Edasi ei ole seal kaevu, kust joogivett saada, vesi on sarnane, et kui jood seda, siis rikub see tervist.

Siis, kas on seal vabriku puhtuse peale rõhku pandud? — Ei ole! Vabriku korstnad on lühikesed, ja suits laskub kõik maha. Korsterid on kõik põlevkivisuitsu täis. Kas see on tervishoiunõuetele vastav? Isegi Siberi sunnitöövangidega ei tohi nii ümber käia. Näiteks läksime meie kuskile korterisse sisse, kuid seal ei saanud sees olla, sest korter oli üleni suitsu täis. Kas see on siis kord? Mina olen ka tööliste kortereid näinud, näiteks Valdhofi vabrikus, kuid need olid korralikud. Meil aga käiakse selle põhimõtte järgi, et teeme ühe putka, pistame sinna kellegi sisse ja homme jätame selle jälle maha. (Vahelhüüe asunikude rühmast: Meistritel olid ilusad majad!) Mis Teie nüüd räägite! Ka töölistel olid ilusad korterid. Näidake aga seal üks korralik maja, seda teie ei saa. On ju ometi vahe, kas meie ise teeme, või teevad seda väljamaa spekulandid. Meie oleme ju nüüd vabad ja peaksime ise endid korraldama. Aga seda ei ole tehtud. Kui komisjon sinna vaatama sõitis, siis teatati telefoniteel ette, et komisjon tuleb, ja selle tõttu lasti isegi saunad puhtaks pesta, ning komisjonile näidati, et kõik on puhas ja korras. Minge aga sinna salaja öösel ja vaadake kuidas siis lood on. Nüüd aga tehakse kõik ennem korda, valmistatakse mõni hani, ja komisjon muudkui konstateerib, et kõik on korras. See ei ole aga sugugi õige. Meil peetakse praegu loenguid küll kultuuri ja moraali üle, aga mis tehakse Kohtlas? Ma käisin ise seal ja nägin, et töölised kardavad, et kui nad meiega kõnelevad, siis on neil homme tuul jalgade all ja nad saadetakse minema. Kuid õhtul pimedas, siis kutsusid nad meid vaatama. Ja mis meie nägime — ühes korteris elab perekond ja kaasüürilisteks veel 4 meest, kuid toa põrandapind ei olnud suurem kui kolm ruutsülda. Voodid olid kõrvuti ja ruum üldiselt äärmiselt kitsas. Mu härrad, mis elu see on! Meie oleme ikka harjunud, et kui keegi kaasüürilise omale võtab, siis valib ta selle ise, kuid seal on ükspuhas, kes sulle kaasüüriliseks määratakse, olgu ta tööline, vang või sunnitöoline, ta läheb kontori ja palub omale tööd, seal määratakse ta ka ühtlasi kuskile kaasüüriliseks ilma korteriperemehe teadmata. Korteriperemee õhtul koju minnes leiab seal kaasüürilise eest.

Kui vastu ei võta, tuleb vabrikuvallitsuse poolt käsk, et teie minge eest ära, teie ei taha ühiselt elada, ja laske see inimene sisse, kes on määratud. Kas see on siis kord? Seda peab hukka mõistma ja kord loodama. Ma juba

rääkisin, et meie käisime toas, kus elasid väikesed lapsed ja lesknaine. Kaks talve on nad seal elanud, kütmiseks antakse põlevkivi, mis ajab kõik kohad suitsu täis, aga tuba on külm, kõik külmetab seal sees ära, hommikul ei saa saapaid jalga, need on isegi ära külmanud. Kujutage enesele ette, missugune hirmus elu see on ja abi kuskilt ei tule. Selle peale peaks tõsiselt mõtlema, sest see on täiesti häbi asi.

Kui omal ajal räägiti, et Hollandi tööliste esitaja on sitsivabrikus käinud ja öelnud sealsete tööliste korterite kohta, et Hollandi tööline ei astu üle niisuguse korteri ukse, noh, mis ütleks see inimene siis, kui ta Kohtla tööliste korteritesse viia? Ta kohkuks ära ja ütleks, et siin ei oska nimegi anda. Need uued majad, mis seal tööliste ehitatud, ei vasta mingisugustele nõuetele.

Mingisugust korda ei ole ka vabriku sise-muses. Masinad, mis seal on, on nagu koorelahutamise masinad. (J. Hünerson, põl: Koorelahutamise masin on üks väga peenikene masin.) See on häbi, et nendega lastakse tööd teha. Mina olen tööline ja tunnen niisuguseid lõhkumise ja tõstmise masinaid, need masinad aga, mis seal on, need ei kõlba kuskile. Aga riik peab suuri summasid andma ja raha raiskama, kuna seal on täitsa ebasoodne ehitus. Õhupuha on samuti täitsa korraldamata. Ahjude juures õhupuha ei ole. Suits peaks seal kuidagi ära juhitud saama, et ta majade vahele ei langeks. Praegu sügisel ajal on kõik kohad suitsu täis, mis täitsa lubamata. Üks proua kaebas, et ta toonud omale valge kana, nüüd olla see aga päris must. Kõik rikutakse seal suitsuga ära. Inimesed on seal varsti mustad kui neegrid. Mine hommikul tööle, ja kui õhtul tagasi tuled, siis ei tunne enam oma lapsi ära, kõik on ära suitsunud.

Nii ei või see asi edasi minna Teil on muidugi hea naerda, teil on kõik mõnusused. Aga ma ütlen otsekohe, et kuigi teie tööliste vastasrinnas olete, niipalju peab teil siiski arusaamist olema, et teie ilma töolisteta elada ei saa. (J. Hünerson, põl: Sots on seal direktor, eks see tee! — L. Johanson, stp: Kui Teie aus inimene olete, siis Teie niisuguseid vahelhüüdeid ei tee! Direktorid on seal....) Meil on Vabariigi Vallitsus ja see peab kõige eest vastutama, ükskõik kes seal direktoriks on. Peasi, et meil peab kord olema, peab ka Kohtlas kord sisse seatama, ka tööliste tuleku ja mineku alal. Sarnane olek, nagu praegu Kohtlas, on täiesti häbiks Eesti riigile.

Juhataja **M. Martna**: Sisse on tulnud kaks ülemineku-vormelit:

1) Rkl. Liigand'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale korratuste asjus Kohtla-Järve põlevkivitööstuses, — läheb päevakorras edasi.“

2) Rkl. Grimpel'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise arupärimisele ja vaidlused, leiab tarviliku olevat Kohtla-Järve põlevkivitööstuse korratuste selgitamiseks ja oludega tutvunemiseks valida erikomisjon, kes saadud andmed Riigikogule otustamiseks ette kannab“.

Kaubandus-tööstusminister K. Korneel: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on põhjust rohkem peatuda rkl. Grimpel'i kõne, kui asjalikuma juures, kuna rkl. Spreng'i kõne sisaldas peasjalikult liialdusi ja selle peale vastata ei ole mõtet.

Rkl. Grimpel toonitas kõigepealt seda, et lisatasu ei ole kõigile töölistele välja makstud, ja lisab omalt poolt juurde, et nende arupärimine olevat selleks siiski kaasa mõjunud, et teatavale osale kaevanduse töölistele, kellele lisatasu seni välja maksmata, on see nüüd välja makstud. Mina arvan, et ilma arupärimisetagi on asi täiesti korras, nagu ma juba läinud korral seletasin. Kuigi töölistel seaduslikku alust ei olnud lisatasu nõuda, tuldi siiski kaevanduse töölistele vastu ja makseti neile lisatasu. Ainult teatava arvu tööliste kohta tuli enne selgusele jõuda, kas nad ka vahet pidamata kuus kuud tööl on olnud, ja sellepärast viibis ka neile lisatasu maksmine. Kuuekuulise tähtaja kindlakstegemine kaevanduse tööliste juures on siiski tarvilik, sest kevadel ja suvel läheb osa töölisi kaevandusest tihti maale tööle, ilma et nad korterid käest ära annaksid, ja puudub kaevandusest nädalate kaupa. Hiljem tulevad nad jälle tööle tagasi. Sarnane nähtus ei ole soovitatav kaevanduse juhatusel seisukohalt ja ka kaevanduse viljakuse seisukohalt. Kaevandustes peab töö regulaarselt käima, sest kaevandusest saame tähtsat kütteainet, mida kaevanduse juhatus on kohustatud regulaarselt muretsema.

Tõendusel, nagu võetaks töölt puuduvate päevade väljaarvamisel ka üksikud tunnid arvesse, ei ole mingisugust alust. Peale selle puudutas rkl. Grimpel seda, et vangid ei olevat oma tasu kätte saanud. See härra Grimpel'i väide ei ole põhjendatud. Vangimajal oli tööde eest 1 miljon saada, ja nagu töökorras ette nähtud, sünnib tööde vastuvõtmise vangimaja käest teatavatel tähtaegadel. Sarnase töötamiseviisi juures juhtub nii, et ettevõttel summasid saada on. See on loomulik asjaajamise viis, mis igal pool maksev. Ja see viis ei ole

sarnast kuju võtnud, et ta vangimajal ebasoodne oleks olnud.

Mis puutub korterioludesse Kohtla-Järve põlevkivikaevanduses, siis arvestades mitte sellega, mis nende kohta riikliku põlevkivitööstuse juhatusel poolt esile toodud, vaid sellega, mida oma silmaga olen näinud, võin öelda, et Kohtla-Järve põlevkivikaevanduses on korteriolud tuntavalt paremad kui eracttevõtetes. Seda ütlevad kõik, kes seal käinud ning erapooletult ja objektiivselt asja peale vaatavad.

Kui härra Grimpel imestust avaldas riiklikkude kaevanduste korteriolude kohta, siis minu arvates võib teiselt poolt ennem imestust avaldada selle kohta, kuidas kaevanduse juhatus on vastutulelik olnud töölistele ja sarnaste odavate hindadega töölistele kortereid muretsetud. On tundmus, et kaevanduse juhatus väga palju heatahtlikkust on üles näidanud tööliste korterite suhtes. Korteriolud kaevanduse töölistel ei ole vahest küll eeskujulikud. Rikastel ja parematel kaevandustel väljamaal võivad paremad korteriolud olla. Kuid ühtlasi peavad arupärijad tunnistama, et Kohtlas korteriolude lahendamine läheb jõudsasti edasi. Ehitatakse uusi maju ja need aitavad teataval määral korteriolusid ligemas tulevikus parandada. Lubatagu mulle tuua ette mõned arvud selle kohta, kuidas Kohtlas kortereid välja antakse ja missuguse hinnaga. Perekonnakorter ühe toaga maksab suvekuudel 170 marka, talvekuudel — 245 marka. Tuba köögiga suvel — 370 marka, talvel — 450 marka. Ühis-korter ühes kütte, valgustuse, koristamise ja pesemisega — kus mööbliks ainult raudvoodi — 3 marka päevas; kus peale raudvoodi ka külge- ja peaalune kott — 4 marka päevas; sel korral, kui mööbliks raudvoodi, kapp, taburett, voodipesu ühes pesemisega — 12 marka päevas. See ei ole ju kallis. Peale selle on töölistel tarvitada järgmised üldasutused: rahvamaja — 98,35 ruutsülla põrandapinnaga, söögimaja — 15,77 ruutsülla põrandapinnaga, leivamaja — 23,50 ruutsülla põrandapinnaga, saunad — 29,43 ruutsülla põrandapinnaga, uus saun ja pesuköök — 85,60 ruutsülla põrandapinnaga, pesuköögid — 32,55 ruutsülla põrandapinnaga, soendusmajad — 29,65 ruutsülla põrandapinnaga, koolimaja — 90 ruutsülla põrandapinnaga, haigemaja — 39,75 ruutsülla põrandapinnaga, kaevanduse kauplus — 39,60 ruutsülla põrandapinnaga — kokku 484,20 ruutsülla põrandapinda.

Edasi kaevatakse selle üle, nagu oleks palgamaksmine viibinud ja korraliseks nähtuseks saanud. Need andmed ei vasta tõele. Mul on järgmine kokkuvõte: Kohtlas oli maksutähtpäev 18. juulil ja seal makseti palk välja ka 18. juulil. Kukurusel oli maksutähtpäev

17-dal ja seal makseti palk välja 19-dal. Kohtlas 27-dal, — makseti välja 28-dal. Kukrusel tuli väike viivitus palgamaksmisega, seal oli maksutähtpäev 14. augustil, aga makseti välja 21. augustil. Kohtlas oli jälle maksutähtpäev 27., palk makseti välja 28-dal. Teine väike viivitus tekkis septembris. Kukrusel oli 11-dal maksutähtpäev, aga palk makseti välja 25-dal. Kohtlas oli maksutähtpäev 27-dal, aga palk makseti välja 30-dal. Nüüd on maksutähtajad jälle päris korralikuks läinud, nii et väited, nagu tuleks palga mittetähtajal maksmisi veelgi ette, ei vasta tõele.

Mis puutub avanssidesse, siis on Kohtla põlevkivikaevanduse juhatus siin sarnasel määral vastu tulnud, nagu harilikult eraettevõtetes vastu ei tulda. Mõnelt poolt on isegi arvamist avaldatud, kas see ka hea on, kuid juhatus on sellegi peale vaatamata inimestele vastu tulnud. Härra Grimpel arvab, et see ei olevat hea, kui inimestele avanssi tshekkide näol antakse, vaid neile tuleks avansse rahas anda. Siis olevat töölistel võimalik ka paari päeva tasu kätte saada ja ära sõita, kui tal ei meeldi. Ma tahaksin näha sarnast eraettevõtet, kus nii talitatakse.

Mis puutub sellesse, nagu oleksid kaevanduse kaupluses hinnad kallimad kui erakauplustes, siis on see kergestiõeldud süüdistus, millel alust ei ole. Teie ise ütlete, et seal kauba läbimüük ulatub mitmekümne miljoniini. See võimaldab kaupa odavamalt müüa, ja erakauplused temaga võistelda ei saa. Võib olla, kui võistlus teravamaks läheb, nagu arvata võib, siis on arusaadav, et erakaupmehed vahest mõnda kaupa odavamalt müüvad, püüdes tekitada petlikku arvamist, nagu müüksid erakaupmehed odavamalt. Kui aga asjale ligemale astume, siis selgub asja õige seisukord.

Härra Grimpel toonitab, et kaupluse läbimüük on suur, aga puhaskasu ei anna. Kaevandus ei ole kauplust selleks käima pannud, et puhaskasu saada, vaid et oma tööliste kõige tähtsamaid toiduaineid võimalikult odavama hinnaga müüa. Kas tahate siis teie, et kaevanduse kaupluse juhatus peaks kallima hinnaga müüma. Sarnane ettepanek ei ole igatahes tööliste huvides, vaid peab tunnistama, et praegune poliitika õige on ja tööliste huvisid kaitses. Siis heidetakse veel ette, et rahvamaja valitsemine ei ole mitte korras, kui seda korraldab kolm inimest jne. Mina pean ütleva, et ma väga pooldan kolmeliikmelist komisjoni sellepärast, et ta on väikearvuline ja töötab kiiremini, kui suurearvuline komisjon ning saab samasugused tagajärjed kätte. Nii et niisuguse valitseva organi vastu ei võiks nüüd kohapeal midagi olla. Ka töölistega kõneldes

ei ole mina kaebtusi kuulnud, nagu oleks see valitsemine erapoolik.

Samuti tõendab härra Grimpel, et ka kino puhaskasu ei anna jne. Ka selles osas tarvitab kaevanduse juhatus samasugust taktikat nagu kaupluste suhteski ja ei lähe mitte kasu peale välja, vaid püüab piletihinda ainult nii kõrgeks määrata, et kulud saaksid kaetud, ilma et selle juures mõeldaks puhaskasu peale. See on täiesti loomulik ja siin etteheidet teha oleks täiesti asjata. Samuti ei ole Vabariigi Valitsusel mingisuguseid teateid selle kohta, nagu oleks tööliste tahetud takistusi teha nende organiseerimise alal.

Härra Spreng'ile tahaksin siiski paari lausega vastata. Tema heidab ette, et masinad vabrikus — vist on siin mõeldud õlivabrikut — samuti ka tõstevärk ei olevat küllalt moodsad. Mis puutub nüüd õlivabrikusse, siis võib ainult ühte öelda, et see on esimene vabrik sarnases ulatuses terves ilmas, kus kivist õli aetakse. Tema retordid on täiesti modernsed. Muidugi võidakse retorte veel täiendada ja selles sihis tehakse tööd. Ja on täitsa loomulik, et ka meil ühel ilusal päeval need täiendatud retordid üles seatakse. Need retordid lähevad isenesest teistest masinatest lahku, ja loomulik, et nende uutega harjutud ei olda ning sellepärast võib mõnele paista, et nad sugugi modern masina moodi välja ei näe. Kuid parata ei ole siin midagi, sest meil on siin sarnase tööstuse erialaga tegemist, millel ka vastavad masinad peavad olema.

Kui siin nüüd ajast mahajäämisest kõneldakse, siis võiks seda seletada ainult sellega, et kõneleja sellel alal küllalt kogenenud ei ole.

Peale selle liialdas härra Spreng veel suitsu pärast, mis valged kanad mustadeks tegevat ja lapsed neegriteks. Seda on nüüd küll raske uskuda. Arusaadav, et kui kana korstnasse satub, siis ta mustaks muutub, kuid maad mööda liikudes tal seda küll karta ei ole, samuti ei ole seda karta ka lastel.

Sellega oleksin lühidalt vastanud härrade arupärijate kõnede peale. Selle etteheite, mis minule tehti, nagu oleksin mina oma kõnes ainult kaevanduse juhatusse seletuste peale tugenud, lükkan ma kui põhjendamata kategooriliselt tagasi. Ma olen mitu korda kaevanduses viibinud ja olukorda oma silmaga näinud. Meie põlevkivil on rahvamajanduses suur tähtsus, sellepärast peame selle tööstuse arenemise eest hoolitsema, samuti selles tööstuses töötavate tööliste heakäikuga eest. Pean lõppude-lõpuks tähendama, et riikliku põlevkivitööstuse juhatusse eesotsas isik seisab, kellel tööliste huvid õige südame ligidal ja kes selles asjas mõndagi ära teinud. Kuigi meie riikliku põlevkivitööstuse korteriolud eeskujulikud ei

ole, kuid nad paranevad iga aastaga. Ja nagu juba tähendasin, on tööliste seisukord riiklikus põlevkivikaevanduses parem, kui ta seda mitmel pool mujal on.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Grimpel'i poolt on tehtud järgmine ettepanek: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise arupärimisele ja vaidlused, leiab tarviliku olevat Kohtla-Järve põlevkivitööstuse korratuste selgitamiseks ja oludega tutvumiseks valida erikomisjon, kes saadud andmed Riigikogule otsustamiseks ette kannab“.

Rkl. Liigand'i poolt on järgmine ettepanek: „Teen ettepaneku, päevakorras edasi minna järgmise ülemineku-vormeliga: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale korratuste asjus Kohtla-Järve põlevkivitööstuses, — läheb päevakorras edasi“.

Asun rkl. Grimpel'i ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Grimpel'i ülemineku-vormel tagasi lükatud. (Hüüded: Ära lugeda.) Soovitakse hääle lugemist. Hääletan uuesti. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 27 häält, vastu 38 häält, seega on rkl. Grimpel'i ettepanek tagasi lükatud.

Asun rkl. Liigand'i liht ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 37 häält, vastu 29 häält, seega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

Et Riigikogu kaks tundi töötanud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.05 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Juhataja **M. Martna**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

12. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus.

Sekretär **J. Piiskar**: Tagasi on astunud Riigikogust 18. novembril 1926. a. Heinrich Laretei — asunikkuude, riigirentnikkuude ja väikepõllupidajate koonduse Võru-Valga-Petseri valimisringkonna nimekirja järele. Riigikogu töödest on osa võtma kutsutud Aleksander Kornell.

13. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tuleb lausa imes-

vastamise puhul **O. Gustavson'i**, **A. Kärrneri** ja **J. Vainu arupärimisele okupatsioonieagsete võrandamislepingtonnustamise asjas Uulu-Surjus.**

tada, kui lihtsalt lugupeetud põllutööminister oskab küsimusi võtta. Üks väikene käeviibe kohtuministri poole, kolm rida masinakirja, ja maaseaduse täiendamise ning muutmise seaduse § 5-da mõte on otse peapeale pöördud. Härra minister leiab nimelt, et 5. juunil 1925. a. maaseaduse täiendamise

ning muutmise seadusega on tunnustatud teatud kitsendustega maksvaks ka need rendilepingud, mis tehti seadusliku loata, kuid mis maaseaduse § 4-daga tühistatud. Nii siis mitte maaseaduse § 4-da kitsendus, nagu seda seaduseesitajad tahtsid, vaid laiendus, nagu seda seaduseandjad ei tahtnud. Minu arvates ei ole tänapäev midagi imestada, kus koonduse kõval õhutusel lämbub see ahne saama-hingeolu, mille ülemaks riigitarkuseks on põhimõte: katsu, kust sa kätte saad. Isegi Jaan Tõnnison on sunnitud konstaterima, et see rahvusriiklikult hävitav saama-hingeolu just nüüd eriti lohkama on lõonud.

Meil on mitmelt poolt leitud, et Riigikogul ei tarvitseks oma protokolle ja materjale trükkida. See ei andvat midagi praktilist ega pakuvat kellelegi huvi. Kuid kuulates härra põllutööministri tänaseid seletusi, tuleb konstateerida, et ministrid suudavad unustada päevade ja nädalate kestel rohkem, kui teised aastate ja aastakümnete kestes, ja et sellepärast juba ministrite pärast üksi on tingimata tarvilik see tänamata töö — Riigikogu protokolle ja materjale trükkida lasta.

Härra põllutööminister on käesolevas küsimuses tsiteerinud kohtuministri arvamist 30. aprillist 1925. a. nr. 1963 all. Selle seletuse järgi ei ole maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nende lepingute maksvuse suhtes muudatusi toonud, see on maaseaduse § 4-dat mitte kitsendanud, vaid täiendanud.

Mul kui mittejuristil oleks muidugi väga raske vastu vaielda härra kohtuministri autoriteetlikule seletusele. Aga minu õnneks on mitmed teised juristid selles küsimuses enam kui üks kord väljendanud, ja see seisukoht käib risti vastu kohtuministri arvamisele. Veel rohkem: Vabariigi Valitsus on samuti võtnud seisukoha, mis kohtuministri omast diametraalselt vastukäivalt erineb. Kui Riigikogu liikmed tahavad käesolevast küsimusest teha vaid autoriteedi küsimuse, siis peaks selgi puhul Vabariigi Valitsuse vaekauss kaaluma palju rohkem kui kohtuministri oma.

Maksivate seaduste järgi ja Riigikogu materjalide põhjal osutub küsimus järgmiseks:

Maaseaduse § 4. lausub: „Kõik need iseseisvate üksustena kinnistusraamatutes tähendatud maatükid kui ka mõisatest lahutamata osad, mille kohta tehtud võõrandamislepingud enne 12. juulit 1917. a., kantakse nende omandajate nimele kinnistusraamatutes põllutööministeeriumi poolt väljaantud tunnistuste põhjal. Vastavad tunnistused antakse omandajatele, kui kohus või põllutööministeerium tunnustanud nende poolt esitatud lepingud“.

Nii siis jagab maaseaduse § 4. kinnistamata müügilepingud kahte kategooriasse: mis sõlmitud kuni 12. juulini 1917. a., tunnustada eranditult, mis sõlmitud pärast 12. juulit samal aastal, tunnustada ainult siis, kui nad sõlmitud seadusliku kinnistamise loaga. Aga niisasti ühed kui ka teised maatükid tulid võõrandamisel üle võtta ja võeti üle, sest tühja kohta ei võinud tekkida: riik astus endise omaniku õigustesse, ning siis tuli loomulikult lugeda tähendatud maatükkide omanikuks teda nõnda kaua, kui võõrandamislepingud seaduslikus korras lõpulikult kinnitatakse.

Sellepärast eksis põllutööminister, leides, et seda ei saa õigeks pidada, et tähendatud maatükk riigi valdamisele võetud.

Kinnistamata võõrandamislepingute omajad hakkasid põllutööministeeriumi varsti pommitada palvekirjadega: lubatagu neile nende lepingud kinnistada. Ühteaegu aga hakkas tulema vastaskaebtusi neilt, kelle kohad okupatsioonialal olid kolmandatele isikutele maha müüdnud, pealegi lausa seadusvastaselt ses mõttes, et faktilisi valdajaid ei olnud kasutada lastud seaduses ettenähtud ostueõigust. Uulu-Surju mehed Pärnumaal olid esimesi, kes protesti tõstsid. Seal oli parun Stael v. Holstein okupatsioonialal teinud puhta töö, mille kohta mulle kohapealt järgmist kirjutatakse:

„1918. aasta suvel ütles mõisaomanik Stael von Holstein kõigile Uulu-Surju rendikohade-pidajatele üles. Ühedele uuendas rendilepinguid, muidugi renti tõstes, teiste kohad kuulutas müügi alla. Müügitingimised olid kaunis rasked, tuli osta kohemaksetava raha eest. Suurem osa müügile määratud kohtade rentnikkest loobusid ostmisest, sest ühedel puudub ostuks raha, teised ei teadnudki õieti ostutingimusi, kuna suurem osa ei uskunud Saksa valitsuse kestmisele, ei tahtnud selleaegseid müümi õigeks pidada — pidasid kerenskiegset maamüügi keeldu maksvaks — ainult väike osa rentnikke ostis suure jõupingutusega omad kohad ära. Müümise päevast kahe kuu jooksul pidi ostusumma täielikult makstud olema. Kes pärast ülesütlemist teatud tähtaja (mõnepäevaline) jooksul ei teatanud, et nad oma koha ära ostavad, nende kohad müüdi Pärnu ärimäestele, kaupmeestele

ära. Kokku müüdi 22 kohta 8 ärimehel, nii et iga mees mitu kohta ostis. Senised rentnikud pidid 1917. a. jürapäevaks oma kohtadelt lahkuma. Hoonete eest mingisugust tasu ei olnud loota, olgugi et elumajad vastastikku olid ehitatud ja kõrvalised hooned rentnikkude eneste ehitatud.

Pärast müümist sünnitas suurt segadust maade vahetamine samal ajal. Nimelt vahetas mõisaomanik ostetud kohtade sooheinamaade vastu põllumaad, vakamaa vakamaa vastu. Vahetamiseks tarvisminev põllumaa võeti kas renditaludest või sauna- või kandikohtadest, mille läbi üle 10 kohapidaja vähema maaga jäi, kuna 8 kohta täiesti ära kaotati, see on tervelt talupojale vahetatud soo eest läksid. Saksa võimude ajal tõsteti Saksa soldatite abil mitmed saunikud kohtadest välja, ja vahetatud maid hakkasid mõned talupojad kasutama. Nii oli okupatsiooniaegse maamüügi ja -vahetuse läbi kokku umbes 40 perekonda puudutatud, kes 1919. a. omist kohtadest oleksid pidanud lahkuma. Ent okupatsioonivõimude lahkumisega jäid kõik oma kohtadele, ja need, keda välja tõsteti, asusid kontrollkomisjoni otsuse põhjal oma kohtadele tagasi“.

Nii olid lood Uulu-Surjus.

Kinnistamata ostulepingute küsimusi tuli otsustada nii või teisiti. Põllutööministeerium asus küsimuse lahendamisele. I Riigikogu maakomisjoni soovitusel avaldati „Riigi Teatajas“ üleskutse, et võõrandamislepingute omajad põllutööministeeriumis registreeriks lepingud, mis sõlmitud kuni 18. detsembrini 1918. Registreerimiseks toodi 842 lepingut, osa neist oli aga kahtlemata ebaõigeid lepinguid, mis sõlmiti alles hiljem tagantjärele, aga kirjutati 1918. a. lepinguks. Nii sündis näiteks Uulu-Surjus Peltsi, Marislandi, Järsi ja Surjupeta kohtadega. Marislandi kohapidaja Karelson andis ise võimudele teada, et parun tema lepingu tähtaja võltsinud. Ta viibis nimelt 1915.—1919. a. vahetpidamata sõjaväljal, aga parun oli sellegi peale vaatamata tema võõrandamislepingu teinud 1918. a. peale. Need asjad olid otsaga juba kriminaalpolitseis ja 4 peremeest tunnistanud võltsimise üleski. Aga asi jäi ometi sinnapaika, nagu paljugi sarnaseid suurte sakste asju kalevialla enneaegu sureb, lõpupunkti jõudmata. Võib kindlasti ennustada, et Uulu-Surju pettusasjad kunagi issanda päevavalgust ei näe. Kui aga mõne väiksema vennaga tegemist, ega teda siis või õigust kaitsva võimu käest valla lasta: talle tuleb mõõta ta tegude järgi.

Nende eeltööde tulemuseks oli „maaseaduse § 4. muutmise seaduseelnõu“ millise Vabariigi Valitsus esitas I Riigikogule 1922. aastal. Eelnõu sisu on järgmine: „10. ok-

toobri 1919. a. maaseaduse § 4 („Riigi Teataja“ nr. 79/80 — 1919. a.) muudetakse järgmiselt: § 4. Võõrandamise alt vabastatakse põllutöoministri poolt kõik need üksikud maatükid (B. e. s. § 597 p. 5) ja mõisast lahutamata osad, mille kohta olid tehtud kreposteerimata notariaalsed ehk kodused kirjalikud ostu-müügi või kinkimise lepingud enne 17. dets. 1918. a., kui lepingu järele omandajad ei ole rüütlimõisa omanikud ja kui nad nende maatükkide või osade valdamisele on asunud enne 1. maid 1920. a.

Märkus. Juhtumisel, kui mõisast lahutamata osa selle paragrahvi põhjal võõrandamise alt vabastatakse, annab lepingu korroboreerimiseks ja osa lahutamiseks mõisast luba põllutööminister“.

Härra põllutööminister, mina juhin Teie tähelepanu kõigepealt seaduse pealkirjale: „Maaseaduse § 4. muutmise seadus“. Peale selle juhiksin Teie tähelepanu seaduse sisule: „Võõrandamise alt vabastatakse maad ainult tingimusel, kui nende omanikud on asunud nende maade valdamisele enne 1. maid 1920. a.“ Härra minister, see peaks Teilegi midagi ütleva.

Edasi ei leia Teie § 4. mitte sõnagi seaduslikust kreposteerimise loast, selle asemele on astunud uus — valdamise moment. On valdamise moment olemas — tuleb tunnustada, ei ole valdamise momenti — ei saa tunnustada, küsimata sellest, kas võõrandamislepingu sõlmimiseks kreposteerimise luba on, või ei ole seda tepts. (K. Päts, põl: Mis tähendab tepts?) Lugege Viideman'i sõnaraamatust. (K. Päts, põl: Mina ei loe.) Teie olete äriilmas väga moodne inimene, aga ega see veel tähenda, et Teie ka keeles peaksite olema modern. Millega neid muudatusi motiveeritakse, selle peale annab vastuse valitsuse seletuskiri.

Sellest seletuskirjast loeme meie: „Ministeeriumi eelnõu järele taheti esialgu võimaldada ka neile kauaaegsetest pidajatest-omanikkudest, kellel sõjaolude ja revolutsiooni tõttu lepingud hävinenud, võimalust anda endi õigusi maksma panna, kuid kohtuministeeriumi poolt tõstetud vastuväite tõttu tuli esialgsest kavast loobuda. Põllutööministerium ühineb selle redaktsiooniga, mis kohtuministeeriumi poolt ette pandud ja endas sisaldab neid põhimõtteid, mis põllutööministeriumi poolt üles seatud“.

Mul on raske öelda, missugune kohtuminister teise üle kaalub, kas 1925. a. oma 1922 a. ministri või ümberpöördukt. Selge on aga ja mina konstateerin, et kohtuministrite seisukohad üksteisest lahku lähevad.

Edasi ütleb sama seletuskiri: „Maaseaduse § 4. ei tehta vahet notariell- ja koduste müüglepingute vahel — on ainult ära tähendatud aeg, millest arvates nende maksvuse küsimus üles võetud saab, ja ka tingimine, et ainult seadusliku kreposteerimise loa ettepanemine korroboreerimist võimaldab. Siit tuleb järeldada, et kõik lepingud, mis enne 1917. a. tehtud, olgu need kodused või notariell, on maksvad, ja huvitatuil on õigus esineda nõudmisega B. e. s. § 813. alusel, et lepingud korroboreeritud saaksid, kuid maade natsionaliseerimise tõttu on endine omanik õigused maa kohta kaotanud ja tema vastu korroboreerimise nõudmisega esineda ei saa, kuna põllutööministerium, vormalsele seisukohale asudes, B. e. s. § 812. põhjal ainult nendega rehkendab, kes maade omanikkudeks põhiraamatutes tähendatud ja kolmandate isikut nõudmised juhivad nende vastu, kellega lepingud tehtud“.

Olukord oli, tähendab, sarnane, et kõige paremal tahtmisel ei saadud minna teed, mida praegune põllutööminister nõnda soojalt soovitas.

Edasi öeldakse seal valdamise momendi kohta järgmist: „Maaseaduse § 4. mõtte järele oleks neil täielik õigus sarnaste lepingute korroboreerimiseks, kui need enne 12. juulit 1917. a. tehtud. Et aga ka pärast seda tähtaega — okupatsiooniajal — mõisate küljest talusid on müüdnud, oleks soovitatav ka neid lepinguid lubada korroboreerida järgmistel põhjustel. Okupatsiooniajal oli maksev 16. mai 1918. a. määrus liikumata varanduste võõrandamise ja võlgadega koormamise kohta, mille põhjal liikumata varanduste omandamiseks luba tarvis oli. Arusaadav, et luba said ainult saksameelsed kodanikud ja need on ka maad enda nimele korroboreerinud. Eestimeelsed luba ei saanud ja pidid koduste lepingutega leppima“.

See on kõige tähtsam moment, miks Riigikogu ei saanud asuda seisukohale, et ainumaks korroboreerimise eelduseks oleks see, kas ostjal on seaduslik luba või ei ole.

Edasi öeldakse: „Et võimatu on kõiki teadaandeid lepingute sõlmimise üle arvesse võtta ja et ära hoida fiktiivlepingute legaliseerimist, tulevad seaduses ära tähendada peanõuded, millele lepingud peavad vastama, et nad legaliseeritud saada võiksid. Peatundemärk, et leping tõesti sõlmitud, on maa valdamisele asumine (vstupil vo vladenie)“. Ja lõpuks öeldakse järgmist: „Mis puutub teisesse nõudesse, et omandaja koha valdamisele oleks asunud“... (J. Holberg, põl: See on Vene seaduse juures tähtis, aga Balti eraseaduse juures mitte.) Teie näete, et Riigikogu on rohkem vene-, kui baltimeelne

olnud. Teie tahate muidugi baltlastega ühes minna! ...,siis tuleb siin tähtpäevaks võtta 1. mai 1920. a. järgmistel põhjustel. Kuni 2. veebruarini 1920. a. kestis Eesti vabadsõda edasi ja paljud maadeostjaist viibisid sõjaväljal ning kohti enda kätte võtta ei saanud, et küll lepingud tehtud olid. Peale selle asus 1. mail 1920. a. põllutöoministeerium rendilepingute tegemisele riigirentnikkudega ja määras ära, keda maaseaduse § 22. ja maa-reformi teostamise määruste § 37. põhjal koha tegelikust pidajaks lugeda tuli. Kui selleks ajaks ostja ennast pidajaks tunnistada ei saanud ja maa tema käest ära läks, tuleb ka tema ostumüügi leping mitte küllalt tõelikuks lugeda ja kreposteerimist mitte võimaldada. Pealegi on 1. mail 1920. a. juba rendilepingud pikema aja peale tehtud, ja maade äravõtmine asunik- kude käest teeks suuri segadusi ning kutsuks ellu rea protsesse“.

Tolleaegne põllutöominister ei olnud asu- nik, kuid ta arvestas siiski sellega, et ei tohiks segadusi tulla. Praegune asunikust põllutöo- minister härra Köster ei arvesta aga sugugi riigirentnikkude ja asunikude huvidega. Tema meelest on asi siis kõige paremini lahendatud, kui ärimehed ja Pärnu töösturid okupatsiooni ajal segases vees püütud kalad kätte saavad ja tegelikud riigirentnikud selle tagajärjel puu alla lendavad.

Riigikogu maakomisjon parandus seadust järgmiselt: Pealkirjaks võeti: „Maaseaduse § 1. täiendamise ja § 4. muutmise seadus“. Jälle see neetud muutmise, härra põllutöo- minister! Seaduse tekstina pandi ette: „§ 1. Maaseaduse § 1. täiendatakse järgmise märku- sega:

Märkus 1-a. Võõrandamise alt vabasta- takse, välja arvatud rüütlimõisad, kõik need iseseisvate üksustena põhiraamatutes ära tähen- datud maatükid, kui ka mõisast lahutamata osad, mille kohta on tõendused, et nende suhtes olid tehtud võõrandamislepingud enne 17. dets. 1918. a., kui lepingu järele omandajad ei olnud rüütlimõisa omanikud ja kui nad enne 25. okt. 1919. a. maatükkide või osade valdamisele ja kasutamisele on asunud. Kui aga niisugune leping on tehtud enne 12. juulit 1918. a. ja sellest lepingust on teatatud põllu- töoministeeriumile kuni 29. jaanuarini 1922. a. „Riigi Teatajas“ nr. 118 — 1921. a. avaldatud üleskutse kohaselt, siis vabastatakse vastav maa võõrandamisest ka sel juhtumisel, kui omandaja ei ole enne 25. okt. 1919. a. tema valdamisele ja kasutamisele asunud ega kohtus nõudmist avaldanud maatüki vormiliku võõ- randamislepingu tegemise või maa kättesaa- mise pärast.

§ 2. Maaseaduse § 4 muudetakse järg- miselt:

§ 4. Võõrandatavate maaosade kohta teh- tud kreposteerimata lepingud peale nende, mis maaseaduse § 1. märkuses 1-a ette nähtud, tunnistatakse maksvusetakse“.

Seda seisukohta põhjendab maakomisjon järgmiselt: „Sellega tunnistab maaseadus maks- vaks: 1) kõik kreposteeritud müügilepingud ja 2) kõik võõrandamislepingud, mille kohta on olemas seaduslik kreposteerimise luba.

Kreposteerimise lubasid andsid välja: 1) sellekohased kubermangu komiteed 17. juuli 1917. a. seaduse alusel, 2) Saksa okupat- sioonivõimud 16. mail 1918 a. määruse järele (Verordnungsbl. Nr. 21 Ciffer 245—1918. a.) ja Eesti vabariigi põllutöoministeeriumi maa- seaduse komisjon 17. juulil 1917. a. seaduse alusel. Sellega on maksvaks tunnistatud ka muude seas Saksa okupatsioonivõimude poolt väljaantud lubadega kreposteeritud lepingud. Järjekindel olles tunnistab seadus ka lepingud maksvaks, mille kohta on olemas okupatsiooni- võimude poolt väljaantud kreposteerimise loa d.

Okupatsiooni ajal anti kreposteerimise lu- basid ostja poliitilist meelsust silmas pides, Sellepärast jäid okupatsiooni vastased loast ilma.

Käesolev seadus tahab võimaldada kõigi nende lepingute kreposteerimist, mis on teh- tud enne, kui maapäev 17. dets. 1918. a. sea- dusega maade võõrandamise ära keelas.

Et aga võõrandamislepingud võivad olla mitmesugused ja isegi suusõnalised, siis ei saa käesolev seadus neid kõiki tunnistada ilma tingimisteta. Kõikide lepingute ilma tingi- misteta tunnistamine võimaldaks kuritarvitusi. Ka võetakse niisugusel korral mitme senise maaharija käest koht ära. Kuritarvituste ära- hoidmiseks on tarvilik nõuda, et ostja kuidagi moodi ennast oleks suutnud peremehena maksma panna. Selleks, et tegelikud põllu- harijad ei saaks kohtade pealt ära aetud, nõuab seadus ka, et ostja peab koha valdami- sele, see tähendab koha majanduslikule kasu- tamisele asunud olema: ostja peab kohast saa- nud olema renti, ehk peab teda tervelt ehk osana ise pidama“.

Sarnane on maaseaduse komisjoni seisu- koht.

Kui sama seaduseelnõu mitmeti täienda- tuna tuli uuesti Riigikokku ning seal pärast arutamist maakomisjonis jõudis jälle järjega üldkomisjoni, siis vaieldi viimases pikalt-laialt jällegi valdamise momendi üle. Ma lehitsesin üldkomisjoni protokolle. Neist selgub, et see küsimus, kas valdamise momenti tunnistada või ei, on olnud põhjaliku kaalumise all, on peetud ägedaid vaidlusi, mis kestnud mitmed

päevad, nii siis, kui üldkomisjon seda eelnõu esimesel korral arutas, kui ka täiendavaks arutamiseks tagasiandmise puhul. Ma tsiteeriksin ainult mõned kohad protokollist, mis nende vaidluste kohta käivad. Sealt leiame — protokoll nr. 116, 16. märtsist 1925. a. — et härra Holberg on arvanud järgmist: „Käesolevas punktis on võetud sisse „valdamise“ mõiste, mis minu arvates õiglane ei ole“. Peab üldse ütleva, et põllumehed ühes sakslastega raiusid valdamise momendi sissevõtmise vastu. Samuti loeme meie protokollist nr. 117, 17. märtsist 1925. a., et „härra Holberg leiab, et valdamise moment ei või esiplaanile tõstetud saada, vaid olemasolev leping kui niisugune“. Härra Holberg noogutab nüüdki pead, nähtavasti on ta oma positsioonidele truuks jäänud. Ma saan temast kui advokaadist täiesti aru. Kurjad keeled teavad rääkida, et Teie olete advokaadina neid Uulu-Surju okupatsiooni asju heade tagajärgedega ajanud. (J. Holberg, põl: Kas mul seda õigust ei ole?) Ma arvan, et Teie kui advokaat ja Riigikogu liige, peaksite eriti püüdma seadusi tõlgitseda just nõnda, nagu need tegemisel mõeldud. Teie seisukohalt ei ole sellepärast lugupidamist vääriv, kui Teie oma läbikukkunud seisukohti ministeriumi kaudu püüate maksvusele viia. (J. Holberg, põl: Sotsialist võib käia asju ajamas, siis võin ka mina. Teil ei ole kutset, aga ometi käite Teie ministeriumides.)

Läinudaastane kohtuminister Tõnis Kalbus leiab järgmist: „Küsimuse otsustamisel tuleb silmas pidada, et meie olemasolevaid majapidamisi ei lõhu. On päris selge, et absoluutset õigust siin teha ei saa, vaid peame selle olukorraga leppima, millisena see tegelikult välja on kujunenud. On väga hästi teada, et segaste aegade tõttu ei ole mõnigi kohastja kohta kätte saanud ja ei või ka seda tulevikus saada, samuti on mõnigi endine põline rentnik välja heidetud, ilma et ta oleks saanud oma ostueesõigust tarvitada ja peab ka kohast lõpuks ilma jääma, sest endiste pidajate majapidamine on lõhutud ja ei ole tarvet teha korda majapidamist lõhkuma hakata. Lepingute tunnustamise juures tuleb kahte momenti silmas pidada: nimelt et leping on õige, ja et omandaja seda kohta tegelikult ise valdab“.

Härra Holberg, ma leiän, et härra Kalbus'el kui juristil ja kui hiljutisel kohtuministril siin kahtlemata vähemalt niisama suur erikaal on nagu Teilgi.

Edasi leiame meie üldkomisjoni protokollist nr. 122 — 23. märtsist 1925. a.: „Härra Holberg teeb ettepaneku, põhimõttelikult otsustada, kas valdamise moment põllumajanduslikkude üksuste kohta sisse jätta või ei. Otsus-

tatakse sel puhul valdamise moment välja jätta“. Härra Holberg võis pühitseda võitu: tema ettepanek läks läbi. Ma rõhutan seda kõik sellepärast, et näidata, kuidas üldkomisjonis oldi väga hästi teadlik, nii valdamise momendi sissevõtmisel kui ka väljajätmisel. Nagu ma ütlesin, otsustas üldkomisjon härra Holberg'i ettepanekul 23. märtsil 1925. a. valdamise momendi seadusest välja jätta.

Kui teie võtate kätte ja loete maaseaduse täiendamise ja muutmise seadust sarnasena, nagu üldkomisjon selle esmakordselt Riigikogule esitas, siis leiate sealt, et valdamise momenti seal sees ei ole. § 4. sappa, öieti keskele on juurde lisatud üks härra Holberg'i poolt redigeeritud ja sisult väga omapärane lõige, mille järgi kolmandatel isikutele müüdüd kohtade võõrandamislepingud tunnustatakse, nendel aga, kes oma kohad ise ära ostnud, lepingud tunnustamata jäetakse.

Põllutööministeriumi seisukoht oli vastu-pidine: eelkõige tunnustada nende kohapidajate võõrandamislepingud, kes oma kohad ise ära ostnud, võõrastel aga ainult teatud kitsendustega. Aga Teie näete: noore energilise advokaadi käes pole midagi päris võimatu: üks väikene parandus ja väikene seletus sinna juurde, ning põhimõte on pea peale pöördud.

Kokku võttes võime sellepärast julgesti kinnitada: kui Riigikogu üldkomisjonis valdamise momendi üle vaieldi, siis sellel endastmõistetaval eeldusel, et valdamise momendiga tuleb kõikide võõrandamislepingute suhtes arvestada, kui need lepingud on sõlmitud pärast 12. juulit 1912. a., kuid enne 25. oktoobrit 1919. a. Seda seisukohta, mida härra põllutööminister siin esmakordselt katsus käsitada, ja nimelt, et valdamise moment pidavat käima ainult nende võõrandamislepingute kohta, kus võõrandamisel vastav kreposteerimise luba puudub — kuulen ma Riigikogus esimest korda, see on täitsa uus asi ega olda üldkomisjonis sellset üldse räägitud.

Riigikogust anti seaduseelnõu uuesti tagasi üldkomisjoni, ja ta tuli sealt tagasi sarnasena, nagu ta seadusena „Riigi Teatajas“ on avaldatud. Endine ühine § 4. jagati kahte ossa — üks käsitab võõrandamislepinguid, mis sõlmitud enne 12. juulit 1917. a. See ütleb, et kõik sarnased lepingud tulevad tunnustada ilma mingisuguste tingimusteta. Teine osa otsustati teha § 5-daks. See käibki nende võõrandamislepingute kohta, milliseid käsitab meie tänane arupärimine. § 5. ütleb meile järgmist: „Samas korras, mis käesoleva seaduse § 4. ette nähtud, vabastatakse võõrandamisest ja antakse lepingu järgi omandajatele maatükid ja maosad, mille kohta on võõran-

damislepingud sõlmitud pärast 12. juulit 1917. a., kuid enne 25. okt. 1919. a., ja kui lepingu jä gi omandajad enne 25. okt. 1919. a. nende maa-alade valdamisele on asunud ja praegu tegelikult neid peavad, ning omandatud maatüki suurus ei ole üle 75 ha kõlblikku maad. On maatükk suur m, siis antakse tagasi kuni 75 ha kõlblikku maad. Ühiselt mitme isiku nimel omandatud maatükkidest antakse tagasi iga kaasomaniku kohta kuni 75 ha kõlblikku maad“.

Valdamise moment oli seekord siiski võitnud, ta võeti sisse ja härra Holberg'i endine pärl langes seega seadusest välja

Ma ei suuda siinkohal keelduda tsiteerimast kahte kohta vaidlustest üldkomisjonis selle teistkordse arutamise puhul. Meie leiame seal 29. aprilli koosoleku protokollist nr. 132 järgmist: „Põllutööministeeriumi sitaja A. Varep: „Põllutööministeerium asub sellel seisukohal, et need omandajad, kes ostetud kohti valdavad ja tegelikult peavad, peavad need kätte saama, need aga, kes neid pidanud ei ole ja ka ei valda, kätte ei või saada“. Sama härra Varep istub praegu põllutööministri selja taga. Ma ei tea kahjuks mitte, kas on ta oma endisele seisukohale truuks jäänud või on ta pidanud alla vanduma uutele tuulele põllutööministeeriumis.

Tõnis Kalbus, üldkomisjoni liige, leiab järgmist: „Küsimuse peame otsustama majapidamiste seisukohast välja minnes. Kui anname kohad omandajatele, siis peame praegused kohapidajad kohtadelt v lja viskama ja seega ka nende majapidamise täielikult lõhkuma, seda aga lubada ei tohi. Peame küsimuse otsustama nii, et praegu olemasolevaid majapidamisi ei löhu. Iseenesest mõista, sellega meie ei saa absoluutset õigust kätte, aga teisiti asja korraldada ei saa. Peame suuremast halbtusest väiksema va'ima. Seda saame kätte, kui valdamise momendi sisse võtame“. Aga igasuguse kahtluse kaotab, kui teie võtate kätte ja loete seletuskirja, mis käesolevale paragrahvile juurde lisatud. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Kes selle kokku seadis?) Selle seletuskirja pidi kokku seadma tollaegne aruandja — praegune lugupeetud Riigivanem härra Teemant. Seletuskiri kannab üldkomisjoni esimehe A. Rei allkirja. See seletuskiri ütleb järgmist: „Üldkomisjon, läbi arutades § 4. ja § 4. kohta Riigikogus tehtud parandusi, asus põhimõttelikule seisukohale, et need 12. juuli 1917. a. ja 25. oktoobri 1919. a. vahel omandatud maa-alad antakse tagasi neile maakohtade omandajatele, kes enne 25. oktoobrit 1919. a. nende maakohtade valdamisele tegelikult olid asunud, välja minnes sellest seisukohast, et soovitav ei ole tegelikkude

maapidajate käest nende maid ära võtta ja selle majapidamise-üksusi rikkuda. Sellele komisjoni seisukohale vastas Riigikogus tehtud põllutööministri ettepanek, mida ka üldkomisjon Riigikogule vastuvõtmiseks esitab.“

Tol ajal oli põllutööministriks härra Kerem, kellele asunikude ringkondadest on etteheiteid tehtud, et ta ei olla küllalt asunikkude ja riigirentnikkude huvisid kaitsnud. Siin näete aga kummalist pilti: Laidetud härra Kerem on siiski osanud rohkem asunikkude ja riigirentnikkude seisukohale asuda, kui praegune tegelik asunik, põllutööminister härra Köster. J. Holberg, põl: Need asjad on kõik enne härra Köstri sündimist.) Härra Holberg, Teie olite ka muidugi enne sündinud.

Endise § 4. jagamisega taheti taotleda mitte midagi muud, kui suuremat selgust. Ma tähendasin juba, et § 4. lubab tunnustada kõik lepingud ilma tingimusteta, § 5. aga ütleb, et tunnustada võib ainult siis, kui omandaja on asunud selle koha valdamisele ja seda praegu peab. (J. Holberg, põl: Nende asjade lahendamiseks on kohus olemas!)

Kõike kokku võttes peaks olema selge, nagu kaks korda kaks on neli, et maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus muudab maaseaduse § 4-da ja asendab selle 5-ga maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduses. On see aga ümberpöörduvalt, siis tuldaugu ja näidatagu, et kõik see, mis enne seda Riigikogu ja Vabariigi Valitsus on teinud, on sündinud selgest rumalusest. Ja kui pärast seda härra põllutööminister tuleb ning ilmsüütult seletab, et 5. juuni 1925. a. maaseaduse muutmise ja täiendamise seadusega on tunnustatud teatud kitsendusega maksvaks ka need lepingud, mis maaseaduse § 4. tühistas, siis ei tea ma tõesti mitte, mille üle siin rohkem imestada: kas kergemeelsuse või millegi muu üle.

Seaduseandjad tahavad kindlustada riigirentnikke § 5-ga, seades ülesse kindla nõude, et kui kolmas isik on koha ostnud, siis saab ta maatüki kätte, kui ta on asunud selle valdamisele ja seda praegu peab. Aga tuleb põllutööminister ja teeb just sellest paragrahvist põliste pidajatele poomisnööri! See on völlanali riigirentnikkude arvel.

Oma erakordset tähelepanu vääriva interpretatsiooni otsas teatab siis põllutööminister lakooniliselt:

„Maadevahetuse leping endise Uulu-Surju mõisa omaniku ja Hendrik Lilienthal'i vahel — 30. V 1918. a., siis maadevahetuse leping endise Uulu-Surju mõisa omaniku ja Tõnis Tamman'i vahel 6. VI 1914. a. ja maadevahetuse leping endise Uulu-Surju mõisa omaniku ja Jaan Pulga vahel 6. VI 1918. a. ja maade-

vahetuse leping endise Uulu-Surju mõisa omaniku ja August Johanson'i vahel 30. V 1918. a. ja veel maadevahetuse leping endise Uulu-Surju mõisa omaniku ja Mihkel Juutikas'e vahel 30. V 1918. a., kuna maaseaduse § 4. vahetamise lepinguid tühistanud pole, siis kuuluvad need lepingud täitmisele, s. o. vahetusobjektina olevad mõisamaatükid mõisast lahutamisele ja talumaad mõisamaade külge liitmisele“.

Tema arvates paistab küsimus päris selge olevat. Kuid mis oleks siis nende võõrandamislepingute kinnistamise tagajärg? Aga see, et Jüri Stern Soobiku kohalt ning peale kümne väikekoharentniku oma põlistelt kohtadelt lendama peavad, selleks, et üks äriees võiks tulla ja peremeheks olla. Põllutööminister leiab, et Jüri Stern, kelle poeg vabadussõjas surma on saanud, ahnitsevat enda kätte 2 kohta. Temale olevat antud Uulu-Surju asunduses koht nr. 1. Aga, härra põllutööminister, ega siis sellepärast Soobiku kohta veel andma ei pea Mihkel Reinik'ule. See koht peab minema väljaandmisele riigi rendimaade tavalises väljaandmise korras. Ma ei saa olla veel kord rõhutamata: tasuks selle eest, et poeg vabadussõjas langenud, peab Jüri Stern kaotama oma põlise koha. (J. Holberg, põl: Stern'ile on põllutööministeerium koha ostnud. Sangaste mõisast on selleks ettepanek tehtud.) Nii tasutakse siis selle eest, et üks kodanik on olnud, ma ei tea kas ettevõtteametata, või rumal küllalt selleks, et oma poega sõjas langeda lasta: koht käest ära! Ja seda teeb põllutööminister, kes ise tasuta maa saaja!

Väljavisatuile antavat maad mujalt. Aga kust poolt nimelt? — See mujalt lubamine on odav shest ja muud midagi. Isegi Teie, härra Holberg, kellel üks talu kaugel Lauras ja teine lähemal, peaksite ometi nõnda palju taipama maapidamises, et ei saa tulla ja maapidajale öelda nagu haigele evangeeliumis: „Võta oma voodi ja kõnni“ Koha inventari ei võeta selga nagu voodit, et sellega jalapealt minna ükskõik kuhu.

Aga peaasi on ometi see, et kõigi nende võõrandamislepingute tunnustamine on lausa seadusevastane. Kui Riigikogu enamusrühmad tõesti leiavad, et praeguse valitsuse suhtes ei ole maksvad seaduslikkuse nõuded, siis võivad nad põllutööministri seadusvastased samud võõrandamislepingute asjus õigeks kiita. Ma arvan aga, et seegi valitsus peaks arvestama vähemalt minimaalsemaga seadusest lugupidamisega.

Lõpuks üks väike näide, missugused hullud vahekorrad võivad tekkida sarnaste tagasiandmistest tagajärjel.

Seal on Arghansu talu põline pidaja Laur. Mees ehitas 1923. ja 1924. a. oma talule uued hooned. Nüüd on ta koht kinnitatud okupatsiooniaegse ostja Luukas'e nimele, ja Laur peab oma koha viimaselt tagasi ostma, makstes nii maa kui majade eest. Majad on hinnatud 300.000 marga peale. Kas võib kujutleda pööras mat seisukorda: ehita ise oma kulul hooned ning nüüd maksa nende eest hinge hindu.

Olgu veel üks väikene pärl Uulu-Surjust. Peale teiste tahetakse kinnistada üks uuestiloodud koht härra Kõressaare nimele. Härra Kõressaar näib aruka taibuga mees olevat. Ta rehkendas nähtavasti juba enne, et koht ikka minule tuleb, ja külvas siis riigi kulul metsa oma kohale. Puutaimed on juba tõusnud ja mets kasvamas. Nüüd on paras aeg tulla härra Kõressaarel ja öelda: see koht kuulub mull kõigega, mis seal peal. Näete, ei lepita ainult kohaga, vaid tahetakse oma väike kaasavara kauba peale saada. Seesama metsnik olla käinud oma odavalt saadavat kohta juba müüa pakkumas — hinged kõrge hinna eest muidugi.

Ma arvan, kõik need asjaolud väärivad seda, et põllutööminister peaks lõpuks ometi korra majasse panema.

Meie rühm esitab õige lihtsa üleminekuvormeli, milles öeldakse ei midagi muud kui seda, et maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5. tuleb tõlgitseda nõnda, et saavad oma kohad võõrandamislepingu alusel kätte ainult need ostjad, kes asunud nende kohtade valdamisele ja neid praegu peavad. Teiste sõnadega, see üleminekuvormel konstateerib seda, et on tarvis täita seadust. Ma arvan, kui Riigikogu enamusrühmad selle üleminekuvormeli tagasi lükkavad, siis ütlevad nad sellega, et maksivad seadusi ei tarvitse täita.

Meie üleminekuvormel on järgmine: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise O. Gustavson'i, A. Kärneri ja J. Vainu arupärimise-ettepaneku peale „okupatsiooni“ aegsete võõrandamislepingute ebaseadusliku tunnustamise kohta Uulu-Surjus, — konstateerib, et maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5. põhjal kuuluvad peale 12. juulit 1917. a., kuid enne 25. oktoobrit 1919. a. sõlmitud maavõõrandamise lepingud tunnustamisele ainult sel tingimusel, kui lepingu järele omandajad on asunud ostetud maa-alade valdamisele ning neid praegu tegelikult peavad, ning läheb päevakorras edasi.“

Põllutööminister O. Köster: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Lugupeetud arupärija rkl. härra Gustavson põhjendas oma arupärimist tänases kõnes peasjalikult olemas-

olematule seadusele, sest seaduseks ei saa projekt olla, missugune veel ka omalajal Riigikogu poolt tagasi lükati. Arupärimisele vastamise puhul tõin ma ette need põhjendused ja alused, mis olid põllutöoministeriumil, kui ta nii talitas, tunnustades ostu-müügi lepinguid, ja ma ei tahaks neid enam kordama hakata. Küsimuse all on kokku 7 talukohta, millest 5 kreposteeriti Riigikohtu otsuse põhjal ja enne maaseaduse muutmise ja täiendamise seaduse vastuvõtmist. Kahest talukohast, mis kinnitamisele tulid pärast maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse vastuvõtmist, ei tule üks kui seadusepärane ka Gustavson'i arvamise järgi vaidluse alla. Üle jääb üks ja nimelt Soobiku nr. 1 koht, mis on ka tüliküsimuseks ostja Reinik'u ja kasutaja Stern'i vahel. Stern on selles asjas Riigikohtule kaebuse andnud ja viimane on seaduse tõlgitsemises kompetentsem asutus. Tema otsus tuleb ära oodata, mis oleks ka tulevikus juhtnööriks talitamise juures. Ma ei taha härra Gustavson'iga väiklustes vaidlema hakata, see on mis puutub rühma või rühma liikmetesse, minu kohus ei ole temaga poliitiliselt vaielda, vaid asjalikult; ka ei ole ma kohustatud seuguste, sealtpoolt harilikku edetehedele peale vastama.

Kohtade ostuakt on seaduslik, mida tõendab ka järgmine pealkiri-märkus vastava allkirjaga: „Von der Pernauschen Kreisverwaltung wird hierdurch bescheinigt, dass vorstehender Vertrag inhaltlich in keiner Weise den Bestimmungen der Lievländischen Bauerverordnung und den übrigen Gesetzen widerspricht. Pernau, 15. X 1918.“ Sellega oleks see küsimus lahendatud. Vahetatud maatükkide kinnistamiseks loandmine on minu arvamise järgi seadusepärane. Riigikogul, kui seaduse andjal, ei olnud tahtmist ega põhjust kitsendada korda sisse võtta, vaid täiendavat, nimelt nende kohta, kellele lepingud olid tehtud pärast 12. juulit 1917. kuni 25. oktoobri 1919. a., kuid kellele seaduslikku kreposteerimise luba ei olnud.

O. Gustavson (stp): Ma olen väga tänulik härra põllutöoministrile, et ta meelde tuletas ühe momendi, mille ma unustasin valgustamata. Nimelt selle, mis põhjustel otsustas üldkomisjon omalajal maaseaduse § 1. täiendamise ja § 4. muutmise seaduseelnõu Vabariigi Valitsusele tagasi anda. Härra minister ütleb, et tähendatud eelnõu tagasi lükates Riigikogu olla öelnud, et ta selle eelnõuga sisuliselt päri olla ei saa. Härra põllutöominister eksib siingi. Kui üldkomisjon selle seaduseelnõu esitas tagasilükkamiseks, siis motiveeris seda õige lühidalt. Seletuskirjas on

öeldud: „Maaseaduse komisjoni poolt läbi vaadatud maaseaduse § 1. ja § 4-da muutmise seaduseelnõu Vabariigi Valitsusele tagasi anda uueks läbitöötamiseks, soovi avaldades, et võõrandatud mõisate riigi nimele korroboreerimise, obligatsioonide võlgade lahendamise ja vabastatavate kohtade kreposteerimise korra küsimused saaksid käesoleva eelnõu ümbertöötamisel arvesse võetud ja võimalust mööda ühise eelnõuna Riigikogule esitatud.“

Tähendab, motiiv oli siis see: üldkomisjon konstateeris, et võttes esitatud kujul vastu maaseaduse § 1. täiendamise ja § 4. muutmise seaduse, ei saaks maatükke tagasiandmist praktiliselt teostada. Seadus jääks õhku rippuma, sest et võõrandatud maad riigi nimele ei ole kreposteeritud. Et maaseaduse § 1. täiendamise ja § 4. muutmise seadusele anda praktilist efekti, selleks oli tarvis ühteageu lahendada ka võõrandatud maade riigi nimele kreposteerimise küsimus. Seda pidaski silmas Vabariigi Valitsus, kui ta esitas 2-sele Riigikogule uue seaduseelnõu, mille pealkirjaks oli võetud „maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus“. Tekib küsimus, mispärast ei oldud jäänud endise nimetuse juurde? Aga lihtsalt sellepärast, et tähendatud eelnõus ei käsitatud ainult maaseaduse § 1. ja § 4., vaid ka muid maaseaduse täiendamisid. Sellepärast ei saadud eelnõule võtta pealkirjaks „maaseaduse § 1. täiendamise ja § 4. muutmise seadus“, vaid pidi võetama laiema ulatusega nimetus. Aga, härra põllutöominister, võtke ja võrrelge maaseaduse § 4. muutmise seaduseelnõu teksti maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5-daga, siis näete, et nende tekst peaaegu sõna-sõnalt ühte langeb. Tähendab uuest pealkirjast hoolimata on okupatsiooniaegseid võõrandamislepinguid käsitava osale jäänud endine sisu. Ma arvan, on tähtis seaduse sisu, aga mitte vaid pealkiri. Sellepärast on mul enne kui pärast täielik õigus konstateerida, et teatud osa Uulu-Surju riigirentnikke nende kohtadelt välja visata tahates, põllutöominister talitab seadusevastaselt.

Juhataja M. Martna: Rkl. Penno poolt on esitatud järgmine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu liikmete O. Gustavson'i, A. Kärneri ja J. Vainu arupärimisele okupatsiooniaegsete võõrandamislepingute asjas Uulu-Surjus — läheb päevakorras edasi“.

Rkl. Gustavson'i poolt on esitatud järgmine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise O. Gustavson'i, A. Kärneri ja J. Vainu arupärimise-ettepaneku peale „okupatsiooni“ aegsete võõrandamislepingute ebaseadusliku tunnustamise

kohta Uulu-Surjus, — konstateerib, et maa-seaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5. põhjal kuuluvad peale 12. juulit 1917., kuid enne 25. oktoobrit 1919. a. sõlmitud maavõõrandamise lepingud tunnustamisele ainult sel tingimusel, kui lepingu järgi omandajad on asunud ostetud maa-alade valdamisele ning neid praegu tegelikult peavad, ning läheb päevakorras edasi“.

Panen hääletamisele rkl. Gustavson'i ülemineku-vormeli. (Hääletatakse.) (J. Holberg, põl: Meie kuuleme seda arupärimist juba kolmat korda! O. Gustavson, stp: Aga Teie rikute seadust kümendat korda!) Ettepaneku poolt on 32 häält, vastu 40 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rkl. Penno liht ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

Erakorraliseks teadaandeks on sõna rkl. Johanson'il.

14. L. Johanson'i L. Johanson (stp):
erakorraline Austatud Riigikogu liik-
teadaanne. med! Kui siit kõnetoolilt

on puudutatud tööpuuduse küsimust ja nõutud, et Vabariigi Valitsus astuks selleks samme, et kodanikkudele võimaldada eluülespidamist, ja kui seda võimalik ei ole teha töö läbi, siis vähemalt antagu vastavalt abi, siis sel puhul on paremalt poolt härra Tonkman'i poolt tähendatud, et meil tööpuudust ei ole, ja on küsitud, kas on keegi töötatöolistest ära surnud. Täna käis siin töötatöolistest saatkond, naised, kes nuttes oma häda kaebasid ja tahtsid andmeid anda härra Tonkman'ile selle kohta, missuguses seisukorras nad ise on, ja kuidas nende lapsed nälgivad ja surevad, ning kuidas töötatöoline on nõrkuse pärast uulitsale maha langenud. Nendest ei lastud sisse rohkem kui 6. Need naised palusid välja härra Tonkman'i, et talle otsekohe need andmed üle anda. Kuid härra Tonkman ei pidanud tarvilikuks töötatöolistest saatkonda vastu võtta, ja naised olid sunnitud ära minema.

Ma leian tarvilikuks kinni naelutada, kuidas meil opereeritakse andmetega, mis ei vasta tööoludele. Aga kui need andmed tööliste eneste käest tulevad, siis ei võta rahvasaadikud neid kuulda. Parem pooled ja koonduslased leiavad võimaliku olevat selle üle naerdagi. Aga praegu ei ole naermiseks aeg, ja teie, härrad koonduslased ja teised, ei saa teisiti, kui peate otsustama, et töötatöolistest küsimus lahendatakse ja neile tööd korraldataks, aga neile, kes tööd ei suuda teha, antaks abi. Selleks on viimane silmapilk käes. Ja kui seda ei tehta, siis on see kuritegu rahva vastu.

Juhataja **M. Martna:** Sõna on isiklikus asjas rkl. Tonkman'il.

15. K. Tonk-
man'i sõnavõt-
mine isiklikus
asjas.

Austatud Riigikogu liikmed! Härra Johanson oma erakorralises teadaandes teatas, et töötatöolistest saatkond on tahtnud minuga kokku saada ja on minule kutse saatnud, et mina nad vastu võtaksin. Pean tähendama, et mingisugust sellesarnast kutset saanud ei ole. Mina, kui rahvasaadik, olen igauhe vastu võtnud, kes on tahtnud minu jutule saada, ja võtan ka töötatöolistest saadikud vastu, kui nad aga teatavad, et tahavad minuga kokku saada. (Hulgalised vahelhüüded ja müra saalis.)

16. Läbirääki-
juhatava M. Martna:
juhatava M. Martna:
Selle päevakorra-punkti
kohta on härra rahami-
nister Sepp järgmise et-
tepaneku teinud: „Silmas
pidades, et Eesti panga
asjus esitatud arupärimise
põhjenduses ettetoodud
asjaolud on täiendaval sel-
gitamisel ja lahendamisel,
mille tulemused arupäri-
mise läbirääkimistel teata-
vad peaksid olema, panen ette,
läbirääkimised
Eesti panga asjus esitatud
arupärimise üle
täna edasi lükata.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

17. Rahvavä-
laste ja nende
perekondade
pensioni sea-
duse muutmise
seadus — re-
daktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson:** Tahtsin tähendada, et redaktsiooni komisjon tarvilikuks pidas üksikute paranduste asemel esitada seaduse uues redaktsioonis. See uus redaktsioon kõlab järgmiselt:

Rahvavälaste ja nende perekondade pensioni seaduse muutmise seadus.

Rahvavälaste ja nende perekondade pensioni seaduse („R. T.“ nr. 26/27 — 1920. a. ja nr. 1/2 — 1923. a.) § 11. muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

Rahvaväelased, kes kaotanud töövõime pärast sõjaväest vabastamist, kui selle kaotuse põhjuseks olid väeteenistuses saadud haavad, vigastused või haigused, või kes mõnesugustel põhjustel ei ole üle vaadatud eelmises paragrahvis tähendatud viisil, võivad pensionisaamiseks endid läbi vaadata lasta maakonna rahvaväekomisjonis viie aasta jooksul pärast väeosast lahkumist. Läbivaatamisel tulevad teha selgeks töövõime kaotuse põhjused.

Pärast seda tähtaega on töö-hoolekandeministril õigus läbi vaadata lasta maakonna rahvaväekomisjonis rahvaväelasi, kes eeltähendatud korras läbi vaadatud ei ole, selleks, et määrata kindlaks nende töövõime kaotuse põhjused ning töövõime kaotuse protsent.

Märkus. Kui rahvaväelane ei või isiklikult ilmuda läbivaatusele arsti poolt konstateeritud tervisliku seisukorra pärast, toimetab läbivaatamist rahvaväelase asukohas maakonna rahvaväekomisjoni poolt seks komandeeritud arst.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on redaktsiooni komisjoni ettepanek vastu võetud.

18. Briti alamatele kuuluvate patentide ja kaubamärkide kaitse seadus — III lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **A. Rei** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—4.

Briti alamatele kuuluvate patentide ja kaubamärkide kaitse seadus.

§ 1. Briti alamatele antakse õigus kuue kuu jooksul, käesoleva seaduse maksma hakkamise päevast arvates, esitada registreerimiseks Eestis, maksvates seadustes ettenähtud korras, nende päralt olevaid patente ja kaubamärke, mis olid registreeritud enne 24. veebruari 1918. a. Venemaal.

§ 2. Kui § 1. tähendatud patentid või kaubamärgid esitatakse registreerimiseks, seaduses ettenähtud korras, ühes tõendustega selle üle, et patent või kaubamärk oli registreeritud enne 24. veebruari 1918. a. Venemaal, siis registreeritakse niisugune patent või kaubamärk, kui enne 18. jaanuari 1926. a. ei ole Eestis registreeritud ühtlast patenti või kaubamärki.

§ 3. Kui aga patentide või kaubamärkide registreerimispalve esitamisel selgub, et enne 18. jaanuari 1926. a. on Eestis juba registreeritud ühtlased patentid või kaubamärgid, siis registreeritakse nad peale viimaste kohtuotsusega tühistamist paluja nõudmisel, kusjuures niisugune nõudmine peab olema esitatud kuue kuu jooksul, Eestis patendi või kaubamärgi registreerimispalve esitamise päevast arvates.

§ 4. Paragrahv 2. või 3. põhjal registreeritud patentide kestvus algab registreerimise päevast ja nende viieteistkümnenda aastane kestvus lühendatakse vaheaja peale 20. juulist 1920. a. kuni nende registreerimise päevani. Nende patentide kestvus aga, mis olid jõus

Venemaal 31. juulil 1914. a. lühendatakse, nende registreerimisel veel vaheaja võrra nende väljaandmise päevast Venemaal kuni 31. juulini 1914. a.

Juhataja **M. Martna:** Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Väliskomisjoni aruandja Tõnisson'i puudumise tõttu jääb vahele järgmine päevakorrapunkt — Eesti-Briti vahelise kaubamustrite kokkuleppe kinnitamise seadus III lugemisel.

19. Eesti ja Läti vahelise sotsiaalse abiandmise kokkuleppe ja selle kokkuleppe lisaprotokolli kinnitamise seadus — III lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—2.

Eesti ja Läti vahelise sotsiaalse abiandmise kokkuleppe ja selle kokkuleppe lisaprotokolli kinnitamise seadus.

§ 1. Eesti ja Läti vaheline sotsiaalse abiandmise kokkuleppe, missugune alla kirjutatud Tallinnas, 22. novembril 1924. a., ja selle kokkuleppe juurde kuuluv lisaprotokoll, alla kirjutatud Tallinnas, 3. märtsil 1926. a., ning nootidevahetus samast kuupäevast tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. § 1-ses nimetatud kokkuleppe ja lisaprotokolli ning nootidevahetuse prantsuskeelne algtekst ja eestikeelne tõlge avaldatakse ühes käesoleva seadusega.

Juhataja **M. Martna:** Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Riigikogu asub vahelejäanud päevakorrapunkti juurde.

20. Eesti-Briti vahelise kaubamustrite kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel. Aruandja kohuseid täidab väliskomisjoni esimees rkl. Laidoner.

Aruandja **J. Laidoner** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—2.

Eesti-Briti vahelise kaubamustrite kokkuleppe kinnitamise seadus.

§ 1. Eesti-Briti vaheline kaubamustrite kokkuleppe, mis alla kirjutatud Tallinnas, 3. mail 1926. a., tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. Kokkuleppe ingliskeelne tekst ja eesti-keelne tõlge avaldatakse ühes käesoleva seadusega.

Juhataja **M. Martna**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

21. Tallinna linnale Kentmanni tänava laiendamiseks riigi maa-ala võõrandamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1 — 2.

Tallinna linnale Kentmanni tänava laiendamiseks riigi maa-ala võõrandamise seadus.

§ 1. Tallinna linna administratiiv-piirkonnas oleva Kentmanni tänava laiendamise otsarbel lubatakse riigi maa-alast, mis asub Tallinna IV alevi hüpoteegi ringkonnas kinnistus nr. 1075 all, võõrandada Tallinna linnale üheksakümmend (90) ruutsülda maad, sõjamineisteriumi ja linna kokkuleppel, linna poolt vastuantava maa-ala eest.

§ 2. Maa-alade kinnistamise puhul uute omanikkude nimele vabastatakse viimased kõikidest avalikkudest riiklikkudest maksudest.

22. Alevivolikogude valimise seadus — I lugemisel.

Omavalitsuse komisjoni aruandja **J. Klesment**: Ühes Riigikogu valimisseaduse muutmisega on tarvidus tekkinud

kõiki omavalitsuste valimisseadusi vastavalt sellele seadusele muuta. Sellel alusel on juba Riigikogus vastu võetud linnavolikogude valimisseadus. Täna esitab omavalitsuse komisjon Riigikogule vastuvõtmiseks alevivolikogude valimisseaduse. Omavalitsuse komisjon leidis otstarbekohaseks alevivolikogude valimisseaduses näidata ainult linnavolikogude valimisseaduse vastavate paragrahvide peale, ilma sellesse seadusesse kõiki paragrahve sisse võtmata ja neid kordamata. Alevi- ja linnavolikogudel on enam-vähem ühtlased funktsioonid ja iseloom ning koosseis. Sellepärast võib linnavolikogude valimisseadust väga hästi laiendada ka alevivolikogude peale. Teised osad on võetud seadusesse endisest seadusest, niisama ka volikogu kestuse aeg. Veel oleks, siin tähendada, et omavalitsuse komisjoni arvates peaksid alevivolikogude valimised üle riigi sündima ühel ajal. Et seda kätte saada, tuleks ka nendes alevites, kus volikogu volitused tänavu ei lõpe, uued volikogu valimised läbi viia. Uutes alevites kestaksid volikogude volitused aga olevate alevivolikogude volituste lõpuni. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

